T.C.
İSTANBUL NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ (TEZLİ)
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HOKEY SPORCULARININ SALDIRGANLIK DUYGUSUNUN FUTBOLCULARA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Yunus Emre KILIÇ

Yüksek Lisans Tezi

İSTANBUL
Haziran 2025

HOKEY SPORCULARININ SALDIRGANLIK DUYGUSUNUN FUTBOLCULARA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Yunus Emre KILIÇ

T.C.
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı
Hareket ve Antrenman Bilimleri (Tezli)
Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

ORCID ID: 0009-0006-3879-0804

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seyhan HASIRCI

İstanbul
Haziran 2025

KABUL VE ONAY

Yunus Emre KILIÇ tarafından hazırlanan "Hokey Sporcularının Saldırganlık Duygusunun Futbolculara Göre Karşılaştırılması" başlıklı bu çalışma, 17 Haziran 2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: **Dr. Öğr. Üyesi Eda BAYTAŞ**
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri Üyesi: **Prof. Dr. Cengiz KARAGÖZOĞLU**
Fenerbahçe Üniversitesi

Tez Danışman **Prof. Dr. Seyhan HASIRCI**
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitü Yönetim Kurulu;
Karar Tarihi :
Karar Numarası :

_____
Doç. Dr. Yeşim KAYA
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

17 Haziran 2025

Yunus Emre KILIÇ

SAVUNMA ÖNCESİ ONAYLAR

BENZERLİK ONAYI		
Başlık	Hokey Sporcularının Saldırganlık Duygusunun Futbolculara Göre Karşılaştırılması	
Savunma Tarihi	17.06.2025	
Sayfa Sayısı	81	
Benzerlik Yüzdesi (%)	18	
Taranan Program	Turnitin	
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, özet, ana bölümler ve sonuç kısımlarından oluşan çalışmam için şahsım ve tez danışmanım/Enstitü Sorumlusu tarafından intihal tespit programında taraması yapılmıştır. Tez Danışmanımın gözetiminde tamamladığım çalışmamın azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.		
Öğrenci Yunus Emre KILIÇ	Danışman Prof. Dr Seyhan HASIRCI	Enstitü Sorumlusu

ETİK KURUL ONAYI		
Başlık	Hokey Sporcularının Saldırganlık Duygusunun Futbolculara Göre Karşılaştırılması	
Etik Kurul Toplantı Tarihi	2/5/2024	
Etik Kurul Karar No	2024/5	
	Enstitü Sekreteri	

TEZDEN ÇIKARILAN YAYIN		
Yayın Künyesi	Kılıç, Y.E. (2025). The Importance Of Back Muscles İn Field Hockey, 15th Internatıonal "Baskent" Congress Of Socıal, Human, Admınıstratıve And Educatıonal Scıences	
Yayın Türü	☐ Ulusal Hakemli Dergide Makale ☐ Uluslararası Hakemli Dergide Makale ☐ Ulusal Kongre/Sempozyumda Bildiri ☒ Uluslararası Kongre Sempozyumda Bildiri	
	Enstitü Sekreteri	

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve tecrübeleriyle bana her zaman destek olup yol gösteren danışman hocam sayın Prof. Dr. Seyhan HASIRCI'ya saygılarımı sunar ve teşekkür ederim. Destek ve katkılarından dolayı kıymetli juri üyeleri Prof. Dr. Cengiz KARAGÖZOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Eda BAYTAŞ'a teşekkür ederim. Tez çalışma sürecinin başından sonuna kadar her aşamasında desteği ile yanımda olan canım kardeşim Rahime KILIÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Yunus Emre KILIÇ

Hokey Sporcularının Saldırganlık Duygusunun Futbolculara Göre Karşılaştırılması

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2025

Bu araştırmanın amacı, sporda saldırganlık olgusunun hokey ve futbol özelinde incelenmesi ve her iki spor dalındaki saldırganlığın karşılaştırılarak sporcularının gösterdikleri saldırganlık durumlarının ortaya konulmasıdır. Bu amaca yönelik olarak araştırma kapsamına Osmaniye ilinde hokey branşıyla uğraşan 122 ve futbol branşıyla uğraşan 122 olmak üzere toplam 245 sporcu dahil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen "Sosyo-Demografik Bilgi Formu" ve Maxwell ve Moores (2007) tarafından geliştirilen ve Gürbüz, Kural ve Özbek (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerine göre Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada bağımsız değişkenin kategori sayısı iki olduğunda t-testi ve kategori sayısı ikiden çok olduğunda ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA testinde anlamlı farklılık bulunduğunda, ikili karşılaştırmalar için "LSD (Post Hoc Tukey)" testi yapılmıştır. Hokey ve futbol sporcularının saldırganlık ve öfke düzeyleri, yaş, cinsiyet ve aylık gelir gibi demografik değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Hokey sporcuları, futbolculara kıyasla daha yüksek saldırganlık düzeyine sahipken, öfke düzeylerinde anlamlı fark bulunmamıştır. Yaş ve cinsiyet etkisi hokey ve futbolda farklılık arz ederken, özellikle genç futbolcular ve erkek hokey sporcuları daha yüksek saldırganlık ve öfke sergilemiştir. Aylık gelir düzeyi ise sadece futbolcular arasında, düşük gelir grubundakilerin daha yüksek saldırganlık ve öfke puanlarına sahip olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu bulgular, spor branşı ve bireysel özelliklerin saldırganlık ve öfke üzerinde farklı etkilerinin olduğunu göstermekte olup, spor psikolojisi alanında bireysel ve çevresel faktörlerin etkileşimini anlamak açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler

Saldırganlık, öfke, hokey sporcuları, futbol sporcuları

ABSTRACT

Yunus Emre KILIÇ

Comparison of Hockey Athletes' Sense of Aggression with Football Players

İstanbul, 2025

The aim of this study is to examine the phenomenon of aggression in sports specifically in hockey and football and to compare the aggression in both sports and to reveal the aggressiveness displayed by the athletes. For this purpose, a total of 245 players, 122 of whom were involved in hockey and 122 in football in Osmaniye province, were included in the scope of the study. The "Socio-Demographic Information Form" developed by the researcher and the "Aggression and Anger Scale in Sports" developed by Maxwell and Moores (2007) and adapted to Turkish by Gürbüz, Kural, and Özbek (2019) were used as data collection tools in the study. In the study, the arithmetic means of the scores the participants received from the Aggression and Anger Scale in Sports according to their socio-demographic variables were compared. When the number of categories of the independent variable was two in the comparison, t-test was used, and when the number of categories was more than two, one-way analysis of variance (ANOVA) was used. In case of a significant difference in the ANOVA test, the "LSD (Post Hoc Tukey)" test was performed for pairwise comparisons. Aggression and anger levels among hockey and football athletes vary according to demographic variables such as age, gender, and monthly income. Hockey players exhibited significantly higher aggression levels compared to football players, whereas no significant differences were observed in anger levels between the two groups. The effects of age and gender differed across the sports; notably, younger football players and male hockey players demonstrated higher levels of aggression and anger. Monthly income was associated with aggression and anger only among football players, with those in the lower income bracket exhibiting elevated scores. These findings indicate that sport type and individual characteristics differentially influence aggression and anger, highlighting the importance of understanding the complex interplay between personal and environmental factors within sports psychology.

Keywords

Aggression, anger, hockey players, football players

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY i
ETİK BEYAN ii
SAVUNMA ÖNCESİ ONAYLAR iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZET v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR DİZİNİ ix
KISALTMALAR DİZİNİ x
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVEYE YÖNELİK BİLGİLER 5
1.1. Sporun Tanımı 5
1.1.1. Hokey Sporu ve Özellikleri 7
1.1.2. Futbol Sporu ve Özellikleri 8
1.2. Saldırganlık Tanımı, Kuramları ve Türleri 9
1.2.1. Saldırganlık Tanımı 10
1.2.2. Saldırganlığın Kaynağı ve Nedenleri 11
1.2.3. Saldırganlık Kuramları 13
1.2.4. Saldırganlık Türleri 18
1.3. Spor ve Saldırganlık 25
1.3.1. Sporda Saldırganlığın Sınıflandırılması 28
1.3.2. Sporda Saldırganlığın Kaynakları 29
1.4. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar 31
1.4.1. Konuyla İlgili Yapılan Yurt İçi Araştırmalar 31
1.4.2. Konuyla İlgili Yapılan Yurt Dışı Araştırmalar 35
İKİNCİ BÖLÜM: YÖNTEM 37
2.1. Araştırmanın Modeli 37
2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları 37
2.3. Araştırma Evren ve Örneklemi 38
2.4. Araştırma Yeri ve Zamanı 38
2.5. Araştırma Soru ve Hipotezleri 38
2.6. Veri Toplama Araçları 39
2.6.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu 39
2.6.2. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği 39

2.7. Verilerin Analizi 40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM 41
3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular 41
3.2. Ölçek Puanlarının Normallik Testi Sonuçları 42
3.3. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular 44
3.4. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Yaş Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular 44
3.5. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular 46
3.6. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Aylık Gelir Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular 47
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SONUÇ 50
KAYNAKLAR 58
EKLER 67

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Saldırganlık Sınıflandırması 19
Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgilerine Yönelik Bulgular 41
Tablo 3. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğinin Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) Değerleri 42
Tablo 4. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nin Normallik Testi Değerleri 43
Tablo 5. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğinin Güvenirlik Analizi Sonuçları 43
Tablo 6. Katılımcıların Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları 44
Tablo 7. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları 45
Tablo 8. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları 46
Tablo 9. Katılımcıların Aylık Gelir Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları 48

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
Akt.	Aktaran
TC	Türkiye Cumhuriyeti
THF	Türkiye Hokey Federasyonu
Ve ark.	Ve arkadaşları

GİRİŞ

Spor; birey açısından heyecan, stres, sevgi, saygı, merak, rekabet gibi çeşitli duyguları içeren, belli kural ve teknikleri barındıran ve bireyi fiziki ve zihinsel olarak geliştiren eğitici çalışmalardır. Spor, oyun ve yarışma anlayışının birleştiği, kazanma ve mücadele gibi çeşitli anlayışları kapsayan bir etkinliktir (Karakuş, 2005; Topuz, 2008). Diğer bir ifadeyle spor, bireyi stresten uzaklaştırarak keyifli anlar yaşatan, onların rahatlamalarını ve mutlu olmalarını sağlayan etkinliklerdir (Girginer, Aydın ve Çavdar, 2006).

Sporun insanları bir araya getirme ve bir topluluk duygusu oluşturma gücü bulunmaktadır. İster ortak bir takımı desteklemek ister bir eğlence liginde oynamak veya spor etkinliklerine katılmak olsun, sporlar farklı geçmişlere ve kültürlere sahip insanları bir araya getirme yeteneğine sahiptir. Spor etkinlikleri bireyler arasında bir yoldaşlık ve karşılıklı saygı duygusu oluşturmakta, engelleri bertaraf etmekte ve sosyal uyumu teşvik etmektedir. Bununla birlikte spor çeşitlilik, kapsayıcılık ve eşitlik gibi önemli sosyal konuları teşvik etmek için bir ortam oluşturmaktadır. "Spor sayesinde bireyde gelişen kimlik, aidiyet, takımla özdeşleşme gibi çeşitli duygular, beraberinde saldırganlık duygusunun gelişimini de getirmektedir. Sporun bu tür duyguları geliştirmesi, müsabakanın sonucuna göre sporda saldırganık olaylarının meydana gelmesini kaçınılmaz duruma getirmektedir" (Gökkaya, 2009). Sporda saldırganlık ise spordan beklenen ve sporun anlam ve özünde bulunan güzel duygulara aykırı çeşitli olayların yaşanmasına ortam hazırlamaktadır.

Sporun doğasında yer alan sevgi, huzur ve kardeşlik duyguları bu tür davranışlar sebebiyle yerini saldırganlık, kavga ve şiddet gibi istenmedik olaylara bırakmakta; bu durum ise sporun söz konusu temel amaçlarından uzaklaşarak bireyler için eziyet ve şiddet olgularının körüklendiği bir etkinlik olarak görülmeye başlamasına yol açmaktadır (Girginer ve ark., 2006). Temel itibariyle bir toplumsal zenginlik göstergesi olan spor, müsabaka öncesi, esnasında ve sonrasında şiddetin artması dolayısıyla kimi zamanlarda saldırganlıkla özdeş hale getmektedir.

Sporda saldırganlık, spor dalına özgü oyun kurallarına aykırı davranışları içeren, hedefe fiziki, sözel ve beden dili aracılığıyla kasıtlı bir şekilde zarar verme amacına sahip davranışlardır (Takar, 2022). Sporda saldırganlığın değerlendirilmesi ve bir davranışın saldırganlık olarak tanımlanması, farklı spor dallarına göre çeşitlilik göstermektedir.

Örneğin güreşte el çekme gibi bir davranış kabul edilirken, bu tür bir davranış hentbol kuralları uyarınca kabul edilmeyen bir davranış olarak görülmektedir. Yine boks müsabakasında rakibe yumruk atılması oyun kuralları çerçevesinde doğal karşılanırken, başka bir spor dalında ise bu durum disiplin cezasını gerektirmektedir (Özerkan, 2004).

Sporda saldırganlığın görülme olasılığı sporcular arasında fiziki temasın artmasına paralel olarak artmaktadır. Bu kapsamda sporda saldırganlık, sporcuların fiziki etkileşim durumlarına göre üç sınıfta değerlendirilmektedir. Bu sınıflandırmalar şu şekildedir (Özerkan, 2004):

- İlk sınıflandırma, saldırgan davranışların en çok görüldüğü boks, tekvando, judo, güreş gibi bireysel dövüş sporlarını içermektedir. Bu tür sporların doğasında rakipler arası fiziki yakınlık bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tür sporlarda saldırganlık olarak değerlendirilebilecek davranışlara sıklıkla rastlanmaktadır.
- İkinci sınıflandırma, rakipler arası fiziki temasın belirli bir seviyede izin verildiği ve sporda top kullanımın esas olduğu takım sporlarını içermektedir. Bu gruba futbol, basketbol, hentbol gibi fiziki temasın belli bir seviyede olduğu spor dalları dahil edilebilir.
- Üçüncü sınıflandırma, fiziki temasın hiç olmadığı boleybol, atletizm, bisiklet, golf gibi bireysel ve takım sporlarını kapsamaktadır. Her ne kadar bu spor dallarında fiziki temas neredeyse hiç olmasa da, belirli durumlarda saldırgan davranışlar görülebilmektedir. Örneğin voleybol müsabakasında rakinin formasını çekmek, kros müsabakasında rakibe çelme takmak, bisiklet müsabakasında rakibi bisikletten düşürmek gibi davranılar, saldırgan davranışlara örnektir.

Sporda saldırganlığın gelişiminde çeşitli unsurlar etkilidir. Müsabakanın kaybediliyor olması, sporcularda hakemin aldığı kararların kendi aleyhlerine olduğu algısının oluşması, beklenmedik bir durum karşısında oluşan şaşkınlık, sporcunun müsabaka esnasında aldığı darbeler sonucu acı ve yaralanmaların gerçekleşmesi, sporcu performansının düşük olması, yüksek ısı, müsabakada ev sahibi veya konuk takım olunması, müsabakanın sonucu gibi birçok etken sporcularda saldırgan davranışların gelişimine ortam hazırlamaktadır. Bununla birlikte müsabakanın başlangıcında gerçekleşen saldırganlık durumu ile müsabakanın sonunda gerçekleşen saldırganlık durumu da her zaman aynı seviyede olmayacaktır (Tiryaki, 2000).

Sporda istenmeyen saldırgan davranışların yönetilmesi ve engellenmesi, günümüz spor anlayışı için önemli bir sorun niteliğindedir. Saldırgan davranışlar bireysel olarak görülebileceği gibi, toplumsal düzlemde de görülebilmektedir. Bu kapsamda sporun söz konusu saldırgan davranışları düzenlemede bir araç olarak kullanılması önemlidir. Nitekim spor, bireyin toplumsal norm ve düzenlemelere bağlı kalması ve saldırgan eğilimlerini doğal bir yolla kanalize etmesine ve böylelikle barışçıl ve nazik davranışları teşvik etmede önemli bir rol üstlenmektedir (Başer, 1998).

Hokey sporcularının saldırganlık duygusunun futbolculara göre karşılaştırılaştırılacağı bu araştırmanın amacı, sporda saldırganlık olgusunun hokey ve futbol özelinde incelenmesi ve her iki spor dalındaki saldırganlığın karşılaştırılarak sporcularının gösterdikleri saldırganlık durumlarının ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda bu araştırmada şu sorulara yanıt aranacaktır:

- Hokey sporcuları ile futbolcular arasında saldırganlık düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Hangi spor dalındaki saldırganlık seviyesi daha yüksektir?
- Sporcuların yaş kategorilerine göre saldırganlık seviyeleri ne düzeydedir?
- Sporcuların cinsiyetlerinegöre saldırganlık seviyeleri ne düzeydedir?
- Sporcuların cinsiyet aylık gelirlerine göre saldırganlık seviyeleri ne düzeydedir?

Spor; barındırdığı özellikleri sebebiyle çeşitli yararlara sahiptir. Spor fiziksel sağlık ve refahı teşvik etmekte önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim spor kardiyovasküler zindelikten kas gücü ve esnekliği oluşturmaya, obeziteden diyabet gibi kronik rahatsızlık risklerinin azaltılmasına, takım çalışmasından iletişime, strest, kaygı ve depresyonun azaltılmasından sıkı çalışma ve zorlukların üstesinden gelmeye teşvike fiziksel, sosyak, psikolojik ve zihinsel açıdan birçok olumlu yararlara sahiptir. Sporun birçok olumlu yönü olsa da, dikkate alınması gereken potansiyel olumsuz sonuçlar da vardır. Yüksek seviyede performans gösterme konusunda yoğun baskı ve mükemmellik talebi beraberinde bazı olumsuzlukları getirmektedir. Bu olumsuzluklardan biri saldırganlıktır.

Saldırganlık, özellikle fizikselliğin oyunun önemli bir yönü olduğu hokey ve futbol gibi oyunlarda, sporlarda uzun zamandır tartışmalı bir konu olmuştur. Sporda saldırganlık olumlu ve olumsuz yönleri barındıran çok yönlü bir davranıştır. Hokey ve futboldaki

saldırganlık, oyuncuların hakimiyetlerini iddia etmeleri ve sahadaki varlıklarını oluşturmaları için bir avantaj olarak görülmekte; oyuncuların enerjilerini ve odaklarını performanslarına kanalize etmelerinin bir yolu olarak değerlendirimektedir. Aynı zamanda saldırganlık, oyuncuların kendilerini göstermelerine, rakiplerini sindirmelerine ve takım arkadaşlarını en iyi şekilde oynamaya teşvik etmelerine yardımcı olabilmektedir. Bu anlamda saldırganlık, rekabet avantajı elde etmek ve nihayetinde sahada başarıya ulaşmak için kullanılabilecek stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte hokey ve futboldaki saldırganlık, oyunların sportmenliği ve bütünlüğü üzerinde de olumsuz bir etkiye sahip olabilir. Oyuncular saldırgan ve fiziksel olmaya çok fazla odaklandıklarında, rekabetin ve adil oyun anlayışını etkileyebilmektedir. Saldırganlık, sporun itibarını zedeleyebilecek ve sporcuları rol model olarak değerlendiren genç taraftarlar için kötü bir örnek oluşturabilecek sportmenlik dışı davranışlara ve sahada etik olmayan davranışlara yol açabilmektedir. Bu yönüyle hokey ve futbol sporlarında saldırganlık, sporda saldırganlık ve şiddet bakımından önemli bir araştırma konusu olarak ön plana çıkmaktadır. Hem hokey hem futbolda müsabaka içerisinde sporcular arasında gerilimin ve öfke duygularının çok fazla olduğunu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda bu araştırma oyuncuların spor hayatlarını sonlandıracak olaylar yaşanmaması için saldırganlık duygusunun neden arttığını tespit edebilmek ve önlemek için gereken psikolojik destek verici çalışmalar başlatmak açısından önemlidir. Bununla birlikte literatür değerlendirildiğinde, farklı spor branşlarında saldırganlık düzeyinin değerlendirildiği araştırmaların varlığına rastlanmakla birlikte, hokey ve futbol özelinde saldırganlık düzeyinin değerlendirildiği bir araştırma bulunmamaktadır. Bu kapsamda bu araştırma, hokey ve futbolda saldırganlığın analiz edildiği ilk araştırma olması bakımından önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVEYE YÖNELİK BİLGİLER

1.1. Sporun Tanımı

Spor, bireyi fiziki, sosyal, zihinsel ve duygusal açıdan geliştiren bir sosyal etkinlik alanıdır. Nitekim spor yapan bireylerin en önemli talepleri arasında fiziki olarak hoş görünme isteği bulunmakta olup; birey bu durumdan hoşnut olma algısı içinde olmaktadır. Spor bireyde kendine güven duygusunu geliştirirken, aynı zamanda psikolojik açıdan yaşama hazırlanmasını sağlayan en etkili etkinlik şeklidir. Bu yönüyle spor, bireyin psiko-sosyal açıdan hem bireysel hem toplumsal bir denge kurmasını sağlamaktadır (Yalçın, 2009).

Şahin (2002) sporu "karşı tarafa üstün gelmek ve güç sahibi olmak gibi, insanın bilinçaltı duygularını doyurmayı amaç edinen, belirli kurallar çerçevesinde yapılan, sosyalleştirici, bütünleştirici ve rekabete dayanan psikolojik, fiziki ve zihni faaliyetler bütünü" olarak tanımlamaktadır. Başka bir tanıma göre spor, beden eğitimi etkinlikleri kapsamında bireyin bireysel veya takım halinde fiziksel, psikolojik ve zihinsel yetilerini önceden belirlenmiş belirli sistematik kurallar çerçevesinde geliştirilerek ortaya konulmasına yönelik etkinliklerin tümüdür (Özbek, 1999).

Spor; bireysel veya grup halinde yapılan, kendine has kuralları bulunan, bireyin başarma isteğini sistemli ve dengeli şartlarda ortaya koyan, fiziki ve mental açıdan bireyin gelişimlerine katkıda bulunan, bireyin eğlenme ve öğrenme süreci olarak deneyimlediği bir olgudur (Öğretici ve Karcılılar, 2005). Sporun başka bir tanım ise insanın fiziki, psikolojik ve sosyal çevrede gelişimini sağlayan bir etkinliktir. İnsanın doğayla çatışmasından ortaya çıkmış bir öğedir (Acet, 2006).

Spor; kişilik oluşumu ve karakteristik yapının gelişiminin kolaylaşmasını amaçlayan bir disiplindir (Sücüllü, 2022). Daha geniş bir ifadeyle spor, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan kalkınma sürecinin temel unsuru konumundaki bireyin kişiliğinin oluşumu ve karakterinin gelişiminin sağlanması; bilgi, beceri ve yetiler edinerek çevresine karşı uyum sergilemesinin kolaylaştırılması, bireyler, toplumlar ve uluslararası seviyede dayanışma ve kaynaşmasının sağlanması, barış ortamının oluşturulması, mücadele yetisinin geliştirilmesi gibi olumlu yönlere sahip olan ve belirli kurallar ölçüsünde ve rekabetçi bir anlayış çerçevesinde mücadele etme, heyecan, yarışma ve üstünlük amaçlarını taşıyan etkinliklerdir (Yıldıran, Yetim ve Şenel, 1996).

Spor, sahip olduğu çok etkiler sayesinde hem birey hem de toplum için olumlu katkıları bulunmaktadır (Ağılönü, 2014). Spor aracılığıyla birey sosyal birikimlerini artırırken, aynı zamanda fiziki ve psikolojik bakımdan da olumlu edinimler elde edebilecektir (Çitil, 2021). Fiziki ve zihinsel yönden bireyi olumlu olarak etkileyen sportif etkinliklerde bireysel adımlar önemli rol oynamaktadır. Nitekim gerçekleştirilen fiziki etkinliklerin devamlı bir hal alması durumunda birey daha iyi bir fiziki ve psikolojik yapıya sahip olacaktır (Ağılönü, 2014). Bu hususta spor, fiziki ve psikolojik sağlığı olumlu yönde destekleyen ve sosyal ve manevi edinimler kazanmak amacıyla sergilenen hareketler bütünüdür (Erdimez, 2016).

Sporun olumlu katkıları sadece bireyin fiziki, psikolojik ve zihinsel yapısıyla sınırlı değildir. Nitekim spor, "tüm insanlığı ilgilendiren kültürün bir parçası ve aynı zamanda farklı köken, dil ve dine sahip bireyleri bir araya getirerek sosyallaştiren önemli bir kaynaşma unsurudur (Erdimez, 2016)". Bu kapsamda spor, günümüzde çok yönlü, çok amaçlı ve çok çeşitli boyutlar kazanarak evrensel bir hal almıştır (Yıldıran ve ark., 1996).

Sportif faaliyetler; sporun yapılma amacı, oynanılan oyuncu sayısı ve getirileri dikkate alınarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma içinde başarı kriterleri, sporda uygulanan kurallar ve diğer uygulamalar çeşitlilik sergilemektedir. Benzer olarak bir spor branşı farklı değerlendirme kriterleri doğrultusunda birden çok sınıfa dahil edilebilmektedir (Yıldız, 2019). Spor sınıflandırmasında en sık kullanılan ve en popüler sınıflandırma yöntemi, sportif etkinlikleri bireysel sporlar ve takım sporları olmak üzere iki sınıfta incelemektedir.

Bireysel sporlar, oyuncunun bir sportif etkinliği diğer bir oyuncunun yardımı olmadan rakibiyle temaslı veya temazsız bir şekilde tek başına yaptığı ve taktik ve teknik uyguladığı spor türleridir. Bu kapsamda "atletizm, atıcılık, bisiklet, boks, cimnastik, eskrim, judo, halter, güreş, kayak, masatenisi, tenis, tekvando" gibi spor türleri bireysel sporlar arasında sayılabilir (Kat, 2009; Yıldırım, 2011). Bireysel sporlarda sporcular rakipleriyle birebir mücadele etmektedir. Bireysel sporların bazılarında sporcular tek bir rakiple, bazılarında ise kendileri gibi yarışan diğer sporcularla mücadele etmektedir. Bireysel sporcuların mücadelesindeki amaç, en iyi dereceyi yapmak ve diğer sporculardan daha yüksek bir başarı elde etmektir (Başer, 1998). Bu tür sporlarda başarı veya başarısızlık durumu sporcuyla sınırlıdır. Sorumluluğun sadece sporcuya ait olması

ise bireysel sporlar yapan sporcuların stres durumlarının daha yüksek olmasına, yalnızlık duygusuna kapılmalarına ve sorunlarını daha çok kendilerinin çözme eğilimi içinde olmalarına yol açmaktadır (Kat, 2009; Yıldırım, 2011).

Takım sporları ise, en az iki sporcudan meydana gelen bir takımın diğer rakip takımla mücadelenin temaslı veya temassız bir şekilde gerçekleştiği, tekniğe ek olarak stratejinin de önemli rol oynadığı sporlardır. Takım sporları "basketbol, futbol, buz hokeyi, hentbol, hokey, voleybol" gibi sporları içermektedir. Takım sporlarında taktik önemli olup, takım oyuncularının strateji ve taktik bilincine sahip olması önemlidir. Takım sporlarında yardımlaşma, takım çalışması, iş birliği, başarı veya başarısızlığı paylaşma, takım arkadaşlarını tanıma ve takım arkadaşlarının müsabakada neler yapabileceğini kestirme gibi özellikler öne çıkmaktadır. Müsabaka başarısı veya başarısızlığı bütün takıma ait olduğu için sporcuların sorumlulukları ve psikolojik zorlanmaları bireysel sporlara göre daha azdır. Bu nedenle takım sporlarında sporcular duygusal yönden fazla yıpranmamaktadır (Kat, 2009; Yıldırım, 2011).

1.1.1. Hokey Sporu ve Özellikleri

Hokey, çim ve salon olmak üzere iki farklı zeminde, ucu eğri sopalar kullanılarak takımlar halinde oynanan bir spor dalıdır (Türkiye Hokey Federasyonu [THF], 2024). Müsabaka sırasında takımların temel amacı rakip takımdan daha fazla gol atarak galip gelmektir (Öğretici ve Karcılılar, 2005). Fiziki açıdan zindelik ve psikolojik iyi oluş edinmenin amaçlandığı hokey, sportif taktik ve teknikleri bir bütün olarak barındıran bir spor dalıdır (Anders ve Myers, 2008).

Stik adı verilen sopalarla küre şeklindeki bir topun kontrol edilerek, sürülerek, pas verilerek ve şut çekilerek rakip kaleye atılması ile skor kazanılmaktadır. Takım sporları olarak sınıflandırılan geleneksel bir oyun olan hokey, çeşitli durumlara uyum sergilemek için büyük ve kompleks yetiler gerektiren, kısa süre içinde oyun dinamiklerinin devamlı değişim gösterdiği bir oyundur. Bu nedenle hokey sadece teknik hareketlerin gerçekleştirilmesiyle oynanan bir oyun olarak değerlendirilmemektedir (Tuzcuoğulları, 2014).

Hokeyde oyun süresi, sporun yapıldığı zemin türüne göre farklılık göstermektedir. Salon hokeyi her biri 10 dakika oynanan 4 periyottan oluşmakta ve toplam 40 dakika

sürmektedir. Çim hokeyinde ise her biri 15 dakika oynanan 4 periyottan oluşmakta ve toplam 60 dakika sürmektedir. Oyun süresine benzer olarak maç süresince oyunda bulunan oyuncu sayısı da hokey sporunun yapıldığı zemine göre değişmektedir. Salon hokeyinde takımlar 5 oyuncu ve 1 kaleci olmak üzere 6 oyuncudan oluşurken, çim hokeyinde ise takımlar 10 oyuncu ve 1 kaleci olmak üzere 11 oyuncudan oluşmaktadır (THF, 2023).

1.1.2. Futbol Sporu ve Özellikleri

Futbol, "Uluslararası Futbol Birliği Kurulu" tarafından belirlenen ölçü kurallarına uygun bir sahada, her biri 11 oyuncu olmak üzere 22 oyuncunun yer aldığı 2 rakip takım tarafından el dışında bedenin kullanılarak rakip takımın kalesine topu sokulması sonucu skorun belirlendiği bir spor dalıdır (İnal, 2004).

Futbol birtakım kurallar oyunu olup; söz konusu kuralları iyi bilme ve müsabaka esnasında kurallara uygun oynayarak rakibini yenme ve başarıya ulaşma yolunu bulma sanatıdır. Her ne kadar hedefi, strateji ve taktikleri önceden bilinse de, insan unsurunun rol olması dolayısıyla aynı zamanda sonucu önceden belirlenemeyen ve garantisi olmayan bir oyundur. Futbol müsabakasında sonuca ulaşma hususunda oyun öncesi belirlenmiş strateji ve taktikler dışında meydana gelen yan etkenler, müsabaka esnasında öngörülemeyen ve gözden kaçırılan unsurları etkilemektedir (Durusoy, 2002).

Futbol müsabakası esnasında aktif olarak görev alan oyuncu sayısı, antrenörlerin taktik anlayışları doğrultusunda mevkilerine göre değişmektedir. Savuna mevkiinde yer alan oyuncular hem orta saha oyuncuları yardımcı olmakta hem de rakip oyuncuların ceza sahasına gerçekleştirecekleri hücumları engelleyerek uzaklaştırmaktadır. Orta saha mevkiinde oynayan oyuncular ise savunma ve hücum bölgeleri arasında bir köprü görevi görmektedir (Güneş, 2019). Her ne kadar müsabaka esnasında oyuncular kendi mevkileriyle özdeşleşse de, sahip oldukları yetenekler doğrultusunda gerekli durumda antrenörler tarafından farklı stratejiler için oynatılabilmektedir. Örnek olarak hücum mevkiinde oynayan bir oyuncudan yeri geldiğinde başarılı bir savunma yapması da beklenmektedir. Bu hususta oyuncuları şut çekme, pas atma, dripling, bindirme, top kontrolü, oyuncu takibi, sıçrama gibi bireysel yetilerinin yüksek olması, oyun içinde mevkiler arası geçişleri kolaylaştırmaktadır (Tiryaki ve ark., 1996).

Günümüzde futbol bir endüstri halini almış ve kendi ekonomisini oluşturmuştur. Bu sayede futbol dünyanın en popüler spor branşı halini almasına neden olmuş ve küresel çapta kitlelerin ilgisini çeken bir spor dalı olmuştur. Futbolun bu kadar popüler olması spor kulüplerinin yönetim anlayışlarını da değiştirmiş ve böylelikle daha çok kazanma ve başarılı olma amacını güden bir tür şirket gibi hareket etmesine ortam hazırlamıştır (Akşar, 2005). Futbolun küresel çapta büyümesi ve sportif etkinliklerin ekonomik bir boyut kazanmasına paralel olarak profesyonel sporculuk kavramı gelişim göstermiştir. Futbol başta olmak üzere birçok spor dalı artık eğlenmek, boş zaman değerlendirmek ve sağlıklı bir hayat geçirme amaçlarından çok, profesyonel bir meslek olarak para kazanmak amacıyla yapılmaya başlanmıştır (Çağlayan, 2007).

1.2. Saldırganlık Tanımı, Kuramları ve Türleri

Saldırganlık, bir canlının diğer bir canlı veya nesneye karşı sergilediği incitici ve rahatsız edici davranışlardır. Tarihsel süreçte saldırganlık tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar varlığını devam ettirmiş bir davranış şeklidir. Yapılan araştırmalarda yaklaşık 25 bin yıl önceki avcı tarım toplumlarından başlayarak günümüe dek birçok toplumda saldırgan davranış ve olayların var olduğunu ve halen varlığını devam ettirdiği ortaya konulmuştur (Günay, 2011).

Saldırganlık bireyin içinde bulunduğu durumlar dolayısıyla gerek kendisi gerek çevresindeki canlı veya cansız diğer varlıklara karşı sergilediği olumsuz tepki ve davranışlardır. Başka bir tanıma göre saldırganlık, bireyin başkalarına zarar vermek ve incitmek amacıyla gerçekleştirdiği her tür davranış ve eylemlerdir. Bu davranış bilinçli veya biliçsiz bir şekilde içgüdüsel olarak gerçekleştirilmektedir (Başer, 1998).

Saldırganlık, bireyin yaşamının farklı boyutlarında karşı karşıya kaldığı çeşitli risk etkenleriyle ilişkilidir. Bireyin okulda öğrenme güçlüğü yaşaması, evde aile içi şiddetin varlığı, toplum içinde yoksul sınıfa ait olmak gibi etkenler, bireyde saldırganlığı tetikleyen etkenler olarak değerlendirilmektedir. Akran grubunda güçlü konumda olma, maddi kazanç elde etme, öfke duygusunun ortadan kalkması gibi birey için ödüllendirici nitelikte kazanımlara yol açması, bireyin yaşadığı sosyal sorunları çözme stratejisi olarak saldırganlığı benimsemesine ve bunun sonucunda saldırgan davranışlar ortaya koymasına ortam hazırlamaktadır. Bu duruma ek olarak saldırganlık durumu, bireyin sahip olduğu içsel ve dışsal etkenler tarafından da kaynaklanabilmektedir (Günay, 2011).

1.2.1. Saldırganlık Tanımı

Saldırganlık; fiziki veya psikolojik olarak karşısındaki canlının zarar görmesi ve incitilmesi amacıyla gerçekleştirilen davranışlardır. Bireyin karşısındaki birey veya topluma karşı üstünlük edinmek, hırpalamak, acı vermek ve bunları belirli amaçlar doğrultusunda yapıldığı, karşı tarafta kaçınma tavırları gözlenen davranış türleridir (Doğan, 2005).

Saldırganlık, bireyin kasıtlı ve bilerek sosyal çevresine karşı zarar vermek, onların üstünde baskı kurmak gibi fiili ve duygusal amaçlara sahip, onları kontrol altına alabilmek için tasarlanan süregelen yönelimdir (Dervent, 2007). Loeber ve Hay (1997) saldırganlığı, karşısındakinde fiziki zarara yol açan bir davranış sınıflandırması olarak tanımlamaktadır. Daha geniş bir tanımla saldırganlık, başka bir insana zarar verme, acı çektirme veya yaralamaya, onun mal ve mülkünü yok etmeye, ona fiziki veya psikolojik açıdan zarar vermeye yönelik her tür davranıştır (Çobanoğlu, 1993).

Saldırganlık, diğerlerinin kişilik haklarının görmezden gelinme ve aldırış edilmemesini kapsamakla birlikte, aynı zamanda onların haklarını kullanmalarını engelleme veya haklarını kullanmaları için uygun koşulların gelişimini engellemek, fiziki ve duygusal açıdan zor kullanmak gibi eylemleri de kapsamaktadır (Giray ve Salman, 2008).

Saldırganlık, hoş olmayan veya rahatsız edici nitelikteki uyaranlar aracılığıyla diğer bireylere karşı zarar veya rahatsızlık veren davranışlarla karakterizedir (Kurtyılmaz, 2005). Bireye zarar vermek, kendi düşünce ve davranışlarını karşısındakine empoze etmek için direnişle karşılansa dahi kasıtlı bir şekilde güç kullanılmasıdır. Bu hususta saldırganlık öfke, düşmanlık, rekabet, engelleme, korku gibi olumsuz durumlar karşısında gelişen ve bireyin karşısındakine karşı zarar verme, onu engelleme, durdurma veya korumayı amaçlayan her türlü fiziki, sözel veya sembolik davranışlardır (Budak, 2000). Sözel saldırganlık hedefe karşı davranışlardan çok sözel bir şekilde psikolojik açıdan zarar vermeye yönelik olurken; fiziki saldırganlık ise itmek, vurmak gibi doğrudan eyleme dayalı davranışlardır (Can Gürkan, 2016).

Sözel saldırganlık da en az fiziki saldırganlık kadar etkilidir. Bu durumun temel nedeni, saldırganlığın bireyin en basit olarak ortaya koyduğu davranış şekli olmasıdır. Sözel saldırganlık fiziki saldırganlıktan daha yaygın olup; bireyin yaşamında en sık karşılaştığı saldırganlık türü olarak ön plana çıkmaktadır (Çiftpınar, 2003).

Saldırganlık her ne kadar incitici ve zarar verici olsa da, her zaman karşısındakine zarar verme amacında değildir. Nitekim zarar verme isteğinin dışında bireyler kişisel özgürlük edinme, statü kazanma, diğer bireyleri manipüle etme, onlar üstünde otorite kurma ve başarı içinde olmaları, onları saldırganlığa yönlendiren etkenlerdendir (Kurtyılmaz, 2005). Bu hususta saldırganlık bireyin kendisini savuma veya kendini koruması amacıyla geliştirilebilirken, sonuçları bakımından zararlı ve yıkıcı davranışlarla da sonuçlanabilmektedir (Budak, 2000).

1.2.2. Saldırganlığın Kaynağı ve Nedenleri

Birey, günlük yaşamında karşılaştığı olaylar karşısında çeşitli tepkilerde bulunmaktadır. Bu tepkilerin saldırgan unsurlar barındırıp barındırmadığını belirleyen birçok etken bulunmaktadır (Doğan, 2005). Saldırganlığın temelinde nörolojik etkenlerin olabileceği gibi, bireysel, çevresel ve örgütsel etkenler de etkilidir (Erşan, Doğan ve Doğan, 2009). Bu hususta bireyin saldırganlığını bireyin dış çevresi, sosyal baskı, gürültü, uykusuzluk, yorgunluk, açlık gibi fiziki etkenler, bazı psikolojik bozukluklar ve zararlı madde ve ilaç kullanımı gibi çeşitli etkenler etkilemektedir (Doğan, 2005).

Saldırgan davranışların gelişimi hususunda birçok etken görülmekle birlikte, söz konusu davranışların edinimi ve gelişiminde etkili unsurlar temel olarak bireyin kendi yapısıyla ilgili etkenler ve dış çevresiyle ilgili etkenler olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

Saldırgan davranışların oluşumunu etkileyen etkenlerden ilki bireyin kişilik özellikleridir. Toplumsal bir varlık olan birey, içinde bulunduğu çevre tarafından kabul edilmek ister ve bu konuda çevre tarafından dışlanmamak için söz konusu çevrenin değer yargılarına uygun yaşamaya yönelmektedir. Saldırganlık söz konusu olduğunda bireyin yaşadığı çevrenin her saldırgan davranışa sergilediği tutum aynı seviyede olmamaktadır. Dış çevrenin saldırganlığa karşı sergileyeceği tutum davranışın şiddeti, büyüklüğü ve neden olduğu zarara göre değişkenlik göstermektedir. Saldırgan bir eğilim sergileyen birey, saldırgan davranışlar sergilemeden önce ister istemez yaşadığı çevrenin değer yargıları ve saldırganlığa karşı tepkilerini dikkate almaktadır. Bununla birlikte kimi zaman birey çevrenin onaylamadığı bazı saldırgan davranışlar da sergileyebilmektedir. Bu durum ise bireyin kişilik özellikleriyle açıklanabilmektedir (Yalçın, 2009). Saldırganlığın gelişiminde etkili kişilik özellikleri olarak ketleme, öfke (Gökbüzoğlu, 2008), rahatsızlık, engellilik, intikam ve rekabet (Taylor, Sears ve Peplau, 2016) ifade edilebilir.

Saldırganlık sadece bireyin kendi kişilik yapısıyla ilişkili olmayan, aynı zamanda sonradan öğrenilen bir olgudur. Bu hususta saldırganlık kaynağı olarak bireyin ilk sosyal çevresi olan aile, arkadaş çevresi, sosyal yaşamlarında yaşanan sorunlar, şiddet içeren unsurlarla karşı karşıya kalması ve zararlı alışkanlıklara sahip olması, bireyde saldırganlık geliştiren etkenlerdir.

Saldırganlık davranışlarının geliştirilmesinde bireyin ailesi önemli rol oynamaktadır. Nitekim saldırganlık küçük yaşlardan itibaren ortaya çıkan bir davranış olup; bireyin ailesinin kendisine yönelik olumsuz yaklaşımlarda bulunması onun saldırgan davranışlar göstermesinde temel etken olarak görülmektedir (Erşan ve ark., 2009). Aile, yaşamın ilk dönemlerinden itibaren bireyin yanındadır. Birey aile desteğiyle çevresindekileri ayırt etmeye başlamakt ve iyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlışı ilk kez aile ortamında öğrenmektedir. Bu kapsamda aile ortamının olumlu bir yönde gelişmesi bireyin saldırganlık tutumu geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır. Ebeveynlerinin ahlaki kabullenme ve kişilik duygularının olumsuz etkileri, bireyin çocukluk ve ergenlik döneminde gelişen saldırganlıkla ilişkilidir. Ebeveynlerin sevgisizlik, dengesiz bir güç kullanma, tehdit, fiziki ceza, şiddet ve tutarsız davranışlar, bireyde saldırganlık gelişimine ortam hazırlayan aile kaynaklı etkenlerdir (Berk, 2013).

Bireyin ailesinden sonra karşılaştığı ikinci sosyal çevre arkadaş çevresidir. Çocukluk ve gençlik döneminde bireyin arkadaş ve ailesiyle yaşadığı sorunlar kaynaklı olarak deneyimlediği saldırganlıklar (Totan ve Yöndem, 2007), yaşamın ilerleyen dönemlerinde kendisinde de salgırgan davranışların oluşumuna ortam hazırlamaktadır (Karataş ve Öztürk, 2009). Bireyin arkadaş çevresi davranışların gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Nitekim birey arkadaşlarını davranış bakımından örnek alabilmekte ve bu yönde davranışlar geliştirebilmektedir. Bu hususta bazı bireyler sağlıklı bir aile ortamında yetişse de, arkadaşlarından gördüğü saldırgan davranışları öğrenerek bu yönde davranışlar sergileyebilmektedir. Bu duruma ek olarak kimi bireylerin ders veya diğer alanlarda kendilerinden daha başarılı akranlarını kıskanmaları dolayısıyla onları cezalandırmak amacıyla da saldırgan davranışlara başvurabilmektedir. Benzer olarak kimi zamanlarda ise bireyler akran grupları içinde lider olarak görülme, benimsenme ve desteklenme ihtiyaçları dolayısıyla çevresine zarar vermeyi isteyebilmektedir (Dizman, 2003; Yılmaz, 2013).

Aile ve akran çevresine ek olarak bireyin içinde yaşadığı sosyo-ekonomik çevrenin de saldırganlık davranışlarının etkili olduğu belirtilmiştir. Eğitim ve konomik açıdan düşük seviyede bir çevrede yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik açıdan daha yüksek seviyede yaşayan bireylere göre saldırganlık düzeyleri daha yüksektir (Dizman, 2003; Yılmaz, 2013).

Saldırganlık gelişimine ortam hazırlayan çevre kaynaklı etkenlerden bir diğeri ise toplumun baskı kurması, sosyal yaşamlarının engellenmesi ve sosyal destek durumunun düşük olmasıdır. Bu hususta bireyin sosyal yaşamlarının içinde yaşadığı çevre tarafından engellenmesi ve isteği dışında yönlendirilmesi, saldırgan davranışların gelişimini etkilemektedir (Dervent, 2007). Bireyin sosyal çevresi tarafından kendisini baskı altında hissetmesi de saldırgan tutum ve davranışların gelişimine ortam hazırlayabilmektedir (Kabak, 2009). Benzer olarak bireyde saldırganlık gelişimine etki eden bir başka kaynak ise sosyal destek düzeyiyle ilişkilidir. Nitekim sosyal destek algısı düşük bireylerde saldırganlık görülme olasılığı daha yüksek olmaktadır (Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu, 2007).

Bireyin saldırgan davranışlar geliştirmesinde örnek olarak aldığı bir başka sosyal ortam ise medya platformlarıdır. Televiyon programlarının şiddet içerikli olması, filmlerin yoğun şiddet sahneleri içermesi, şiddet temalı oyunlar, şiddet barındıran görsellerin sosyal medyada varlığı ve bunlara sıklıkla maruz kalınması, bireyde saldırgan davranışlar gelişiminde etkilidir (Bayram, 2012).

Saldırganlıkla ilişkilendirilen ve saldırganlığın kaynağı olarak değerlendirilebilecek bir başka etken de bireyin zararlı alışkanlıklarıdır. Vücutta bazı nörolojik olumsuzlukların oluşmasına ortam hazırlayan ve insan sağlığı için zararlı maddelerin kullanımı, bireyin saldırgan davranışlar geliştirmesine ve bu davranışların artmasına ortam hazırlamaktadır. Saldırganlığın gelişimine ortam hazırlayan ve bireyin bilincine zarar veren madde kullanımı, davranış hakimiyetini ortadan kaldırmakta ve bunun sonucunda saldırganlığı artırabilmektedir (Bayram, 2012).

1.2.3. Saldırganlık Kuramları

Bireyin doğasında bulunan saldırganlık, günlük yaşam içinde çeşitli etkenlerden ötürü gelişen bir davranış şeklidir. Günümüzde artış gösteren şiddet olayları dolayısıyla toplum

içinde artarak devam eden saldırganlık, son yıllarda birçok araştırmacı tarafından daha detaylı olarak araştırılan toplumsal bir konu olarak ön plana çıkmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu saldırganlığın ve bireyi saldırganlığa yönlendiren etkenlerin açıklanmasında çeşitli kuramlar geliştirilmiş ve saldırganlık bu kuramlar aracılığıyla bilimsel açıdan açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde saldırganlık davranışlarını açıklamada kullanılan kuramlardan içgüdü kuramı, psikoanalitik kuram, etolojik kuram, biyolojik kuram, engellenme-saldırganlık kuramı ve sosyal öğrenme kuramı incelenecektir.

1.2.3.1. İçgüdü kuramı

İçgüdü kuramı saldırganlığın bireyin doğasında bulunan davranışlar olduğunu belirtmektedir. Buna göre saldırganlık doğuştan gelmekte olup; sonradan öğrenilmemektedir (Dervent, 2007). İçgüdü kuramının en önemli temsilcileri arasında Freud ve Lorenz gelmektedir (Güner, 2007). Freud saldırganlığı psikanalitik bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirirken; Lorenz ise hayvanlarda gördüğü saldırgan tutum ve davranışları insanlara da genellemiş ve saldırganlığın doğuştan gelen ve hayatta kalma şansını arıtan içgüdüsel ve kaçınılmaz bir davranış olduğunu ifade etmiştir (Dervent, 2007).

Saldırganlığın açıklanmasında Freud ve Lorenz, saldırganlığın bireyin doğumundan itibaren mevcut bir içgüdü olduğunu ifade etmektedir. Saldırganlık ortadan kaldırılamayacak, ancak süblimasyon aracılığıyla toplum tarafından tolere edilebilecektir. Lorenz saldırganlığın uygun zaman ve koşulu beklediğini ve bu süreçte ise olgunlaştığını belirtmektedir. Ancak Freud'dan farklı olarak Lorenz'e göre saldırganlık dürtüsünün gelişebilmesi için bireyin çevresinde uyarıcıların olması gerekmektedir (Atay, 2015).

İçgüdü kuramına göre saldırganlık, bireyin içgüdüsel olarak barındırdığı tartışma isteği sonucu gelişen bir davranıştır. Bu hususta saldırganlığın düzeyi, bireyin karşılaştığı kışkırtıcı etkenle ilişkilidir. Bireyin iç dünyasında yer alan ters düşünceler sonucu davranışa yansıyan her davranış bir saldırganlığı işaret etmektedir. Bu kurama göre bireyin saldırganlık duyguları temel itibariyle olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldığı için değil, içgüdü bakımından saldırgan olduğu için gelişmektedir (Lorenz, 1968; akt., Eryılmaz, 2022). Bu kurama göre saldırganlık, devamlı olarak organizmada biriken

bir enerji sonucu gelişmektedir (Fromm, 1982). Bu doğrultuda spor, bireyde meydana gelen saldırganlığın sosyal açıdan kabul edilebilir bir şekilde deşarj edilmesidir (Ziyagil ve ark., 2012).

İçgüdü kuramı, Freud tarafından geliştirilen psikoanalitik kuram ve Lorenz tarafından geliştirilen etolojik kuram olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır.

1.2.3.2. Psikoanalitik kuram

Psikoanalitik kuram, bireyin yaradılışında bulunan saldırganlık davranışının bir içgüdü olduğunu öne sürmektedir. Buna göre bireyin açlık, susuzluk, korku gibi çeşitli duyguları hissetmeleri ne kadar normal ise, saldırganlık duygusunu hissetmeleri de o kadar normal ve doğaldır (Ersoy, 2001). Şiddet içeren davranışların nedenlerini açıklayan ilk kuramlardan biri olan psikoanalitik kurama göre saldırganlık, bireyin yapısında olan bir durumdur. Başka bir deyişle kurama göre bireyin saldırgan davranışları içten gelen bir dürtüdür. Kurama göre bireyin ilgilendiği husus karşılaştığı olay değil insandır. Bu nedenle saldırganlık bireyin yaşamı boyunca bırakamayacağı bir durumdur (Glassman ve Hadad, 2009).

Freud'a göre bireyde devamlı dolum gösteren bir saldırganlık enerjisi bulunmaktadır ve bu enerjiyi üreten yine bireyin kendisidir. Saldırganlık enerjisinin kontrolü zordur ve yapısı itibariyle yıkıcı bir özelliğe sahiptir (Dizman, 2003). Psikoanalitik kurama göre bireylerin istek, ihtiyaç, düşünce ve amaçladıkları hedefleri bekledikleri gibi gerçekleşmemesi durumunda sinirlenmekte ve bunun sonucunda şiddet eğilimli davranışlar sergileyebilmektedir. Bu tür saldırgan davranışlar bireyin henüz bebeklik döneminde ağzıyla zarar vererek gelişirken, birey geliştikçe bu saldırganlığın yönü sözel saldırganlığa evrilmektedir. Freud'a göre çocukluk döneminde ebeveyn baskısının olduğu bir çocukluk dönemi geçiren birey ilerleyen dönemde şiddet eğiliminde bulunabilecektir (Ustabaş, 2011).

1.2.3.3. Etolojik kuram

Etolojik kuram kapsamında saldırganlık durumu bireyin biyolojik belirleyicileriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Kuram, hayvanların saldırgan davranışlarının gözlenmesi üzerine geliştirilmiştir (Atay, 2015). Yapılan araştırmalarda hayvanların değişim

sürecinde saldırganlık düzeylerinin üst seviyede olduğu (Ustabaş, 2011) ve kendileriyle aynı cinsten diğer hayvanlara karşı bir şiddet eyleminde bulunmadığı; insanların ise kendileriyle aynı düzeydeki diğer insanlara şiddet eğiliminde bulunduğu ortaya konulmuştur. Kuram kapsamında şiddet olaylarında insanlar ve hayvanlar arasında şiddet eğilimine yönelik farklılığa işaret edilmiştir (Kaynak, 2013).

1.2.3.4. Biyolojik kuram

Biyolojik kurama göre saldırgan davranışlar bireyin biyolojik unsurları doğrultusunda şekillenmektedir (Çobanoğlu, 1993). Buna göre bireyin yaşadığı psikolojik sorunların temelinde biyolojik yapı ve işleyişindeki bozukluklar yer almaktadır (Aslıvar, 2022). Saldırgan davranışları açıklayabilmek için kalıtsal yapının incelenmesi gerektiği belirtilmiştir (Kılınç, 2012). Nitekim kurama göre bireyin doğumdan itibaren sahip olduğu nitelikler kalıtımla ilgilidir (Ay, 2021). Anne ve babasından aldığı kalıtsal nitelikler, yaşamının ilerleyen dönemlerinde sahip olacağı belirleyici nitelikler olarak değerlendirilmektedir. Bireyin sahip olduğu bazı belirleyici davranışlar ise kesin olarak kalıtsal etkenlerle açıklanabilmektedir (Aslıvar, 2022). Bu kapsamda birey gelişmeye hazır bir potansiyelle dünyaya gelmektedir. Bu potansiyel ise gelişim sürecinin önemli bir döneminde çevresiyle girdiği etkileşim sonucu ortaya çıkarmaktadır (Ay, 2021).

Biyolojik kuramın üzerinde durduğu bir başka nokta ise saldırganlık ve hormon yapısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğudur (Toksöz, 2022). Sinir sistemi üzerine yapılan araştırmalarda seratonin üzerine yoğunlaşılmış ve saldırganlık davranışları seratonin azlığı (Kılınç, 2012) ve testosteron yüksekliği ile ilişkilendirilmiştir (Dabbs Jr, Hargrove ve Heusel, 1996). Spor müsabakalarında bilhassa genç erkeklerin saldırgan davranışlarda bulunmaları biyolojik kuram ile açıklanabilir.

1.2.3.5. Engellenme-saldırganlık kuramı

Saldırganlığın kaynağını ve nedenlerini ortaya koymayı amaçlayan bir başka bakış açısı da engellenme-saldırganlık kuramıdır. Kurama göre saldırganlık, bireyin engellenmesi sonucu ortaya çıkan bir durumdur ve engellenme durumu bireyde her zaman saldırganlığa ortam hazırlamaktadır (Acet, 2006). Kuram savunucularına göre şiddet bireyin doğumundan itibaren edindiği bir davranış olmadığı, ancak karşıt olaylara karşı geliştirilen bir eylem olduğu ifade edilmektedir (Ulusoy, 2008). Saldırganlığın bireyin

biyolojik veya nörolojik yapısı dolayısıyla olmayan ve dış dürtüler dolayısıyla gelişen bir davranış olarak açıklaması dolayısıyla engellenme-saldırganlık kuramı, Freud'un ve Lorenz'in ortaya koyduğu saldırganlık kuramlarından ayrılmaktadır.

Sporda saldırganlık, hakemin tartışmalı olarak verdikleri kararlar, taraftarların müsabakayı engellemesi, sporcuların düşük performans seviyelerinin olması, yaralanmaları veya antrenör ve diğer rakiplerin alaycı tavırları neticesi bireyin spor müsabakalarında saldırgan davranışlarda bulunmaları, engellenme-saldırganlık kuramı kapsamında değerlendirilmektedir (Ziyagil ve ark., 2012).

1.2.3.6. Sosyal öğrenme kuramı

Saldırganlık davranışlarını açıklayan diğer bir yaklaşım ise sosyal öğrenme kuramıdır. Brewer ve Crano'ya (1994) göre saldırgan tüm davranışlar bireyin öğrenmiş olduğu davranışlardır. Bu hususta birey araba kullanmayı öğrendiği gibi saldırgan davranış göstermeyi de benzer şekilde öğrenmektedir (Kayaoğlu, 2014).

Sosyal öğrenme kuramına göre saldırgan davranışlara yönelmesinde bireyin model olarak örnek aldığı davranışlar etkilidir (Tuzgöl, 1998). Kuramın en önemli unsuru bireyin örnek aldığı modeldir (Shokoufeh, 2018). Buna göre birey sosyal bir ortamda diğer bireylerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenmekte olup; bireyin geliştirdiği davranışlar bir pekiştirici veya tekrara gerek olmaksızın gözlem yoluyla edinilmektedir (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Modelin yaşı, cinsiyeti, karakteri, statüsü gibi nitelikleri, bireyin saldırgan davranışlar geliştirmesini etkileyen etkenlerdir. Bu kapsamda modelin benzer karakteristik özelliklere sahip olması, söz konusu davranışın taklit edilme ihtimalini de artırmaktadır (Shokoufeh, 2018).

Sosyal öğrenme kuramını diğer kuramlardan ayıran önemli özelliklerden biri, saldırgan davranışları düşmanlık veya zarar verme amacıyla yapılan bir davranış olarak değil, bir amaca ulaşmak için kullanılan bir araç olarak görmektedir. Kurama göre saldırganlık çevresel etkilerle ilişkili olarak kontrol edilebilen veya pekiştirilebilen bir davranıştır. Bireyin sahip olduğu öğrenilmiş veya içgüdüsel olarak geliştirilen davranışlar, onun çevresel etkenlerle girdiği etkileşim sonucu ortaya çıkan tepkilerin bir çıktısıdır (Tiryaki, 1996; Çetinkaya, 1991; akt., Aydın, 2022).

Sporcuların sergiledikleri saldırgan davranışların medyada yer bulması ve genç sporcuların medyada gördükleri sporculara özenerek saldırgan davranışları taklit etmeleri sosyal öğrenme modeli kapsamında değerlendirilmektedir. Sporcuların rol model olarak aldıkları sporcuların sergiledikleri saldırgan davranışlar, sporcuların sergiledikleri saldırgan davranışalr sonucu aldığı övgü, hediye, takımda kendisine yer bulma, aile ve arkadaş çevresinde itibarının artması şeklinde pekişebilmektedir. Sporcuların saldırgan davranışları geliştiren üç pekiştireç kaynağı bulunmaktadır. Bu kaynaklar (Ziyagil ve ark., 2012);

- Antrenör, takım arkadaşları, sporcunun ailesi ve sporcuya yakın gruplar,
- Sportif etkinliğin yapısı, hakemler ve takım yöneticileri tarafından oyun kurallarının uygulanma şekli,
- Taraftarlar, medya ve toplumun tutumu.

Bilhassa saldırgan oyun stillerine rağmen taraftarlar tarafından olumlu benimsenen profesyonel oyuncular, diğer sporcuların saldırgan davranışlarını pekiştiren önemli unsurlardan biridir. Bununla birlikte müsabaka esnasında yeterince saldırgan bir oyun stili sergilemeyen oyuncular ise takım arkadaşları, taraftarları, aileleri, rakipleri tarafından olumsuz karşılanmakta ve dışlanarak olumsuz pekiştireçlere maruz kalabilmektedir (Ziyagil ve ark., 2012).

1.2.4. Saldırganlık Türleri

Saldırganlık kavramına yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda, bir davranış olarak saldırganlık ve saldırganlığın gelişimi çeşitli kaynaklarla değerlendirilmiştir. Yapılan araştırmalarda saldırganlık durumu genel itibariyle tek bir konu çerçevesinde incelenmemiş ve saldırganlığın çeşitli etkenlerden etkilenerek geliştirilebilen ve sergilenebilen olaylar olduğu ifade edilmiştir (Çelik, 2006).

Krahe (2013) tarafından yapılan sınıflandırma, saldırganlığın tepki şekli ve tepkinin özelliği, saldırgan davranışın yönü, saldırganlık sonucu oluşan zarar türü ve bu zararın etkisinin süresi gibi çeşitli bakış açıları dikkate alınarak geliştirilmiştir. Krahe'nin saldırganlık sınıflandırması Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Saldırganlık Sınıflandırması

Bakış Açısı	Alt Türleri	Örnekler
Tepki şekli	Sözlü	Birine bağırmak veya küfretmek
	Fiziksel	Birine vurmak
	Duruş	Tehditkâr hareketlerde bulunmak
	İlişkisel	Birine "sessiz muamele" yapmak
Yakınlık/doğrudanlık	Doğrudan	Birinin yüzüne yumruk atmak
	Dolaylı	Birinin hakkında arkasından dedikodu yapmak
Tepkinin özelliği	Harekete geçmek	Başka bir kişinin istenmeyen cinsel eylemlerde bulunmasını sağlamak
	Harekete geçmemek	İş yerindeki bir meslektaştan önemli bilgileri saklamak
Görüş mesafesi/ görünürlük	Açık	Birini başkalarının önünde küçük düşürmek
	Gizli	Bir sınıf arkadaşına tehdit edici metin mesajları gönderme
Kışkırtma/tahrik	Proaktif/provokasyonsuz	Başka bir çocuğun oyuncağını almak
	Tepkisel/misillemece	Fiziksel saldırıya uğradıktan sonra birine bağırmak
Hedefin yönü	Düşmanca	Öfke ya da hayal kırıklığıyla birine vurmak
	Enstrümantal	Fidyeyi güvence altına almak için rehin almak
Zararın Türü	Fiziksel	Kol kırılması gibi fiziki zarar görme
	Psikolojik	Korkma ve kabus görme
Etkilerin Süresi	Geçici	Vücutta morluk oluşması
	Kalıcı	Uzun süreli ilişki kuramama
İlişkili sosyal birimler	Bireyler	Yakın partner şiddeti
	Gruplar	İsyanlar ve savaşlar

Kaynak: Takar, 2022

Tablo 1'de Krahe tarafından yapılan saldırganlık sınıflandırması verilmiştir. Buna göre saldırganlık davranışları saldırganlığın gerçekleşme şekline göre sözel, fiziki, duruşsal ve ilişkisel, saldırganlığın gerçekleştirilme şekline göre doğrudan veya dolaylık, saldırı davranışının özelliklerine göre harekete geçiren ve harekete geçirmeyen, saldırgan davranışın hedefe yönelme durumuna göre açık ve gizli, saldırganlığın temelinde kışkırtma ve tahrik amacının olup olmadığına göre proaktif ve tepkisel, saldırının hedefinin yönüne göre düşmanca ve enstrümantal, saldırı sonucu meydana gelen zararın türüne göre fiziki ve psikolojik, saldırının etkilerinin süresine göre geçici ve kalıcı, saldırıyı gerçekleştiren saldırgan ile hedef arasındaki ilişkiye göre bireysel ve grupsal olmak üzere çeşitli başlıklar altında değerlendirilmektedir.

Alanyazında saldırganlığın farklı türlerini düzenlemek için bu konuda bazı sınıflandırma şemaları önerilmiştir. Ancak hangi sınıflandırmanın saldırganlığın düzenlenmesinde en iyi şekilde düzenleyeceği konusunda tartışmalar devam etmektedir. Alanyazında saldırganlık türleriyle ilişkili ortaya konulan çok sayıda alt tip bulunmaktadır (Parrott ve Giancola, 2007). Saldırganlık davranışında doğrudan veya dolaylı sebeplerin etkili olduğu ve saldırganlığın yöneldiği yöne ve gerçekleştiği şekle göre farklı türlere ayrıldığı ifade edilmektedir (Kekeç, 2019). Örnek olarak saldırganlık bireyin karşısındakine fiziki zarar vermeyi amaçladığı fiziki saldırganlık şeklinde olabileceği gibi, sert uyarı, dalga geçme gibi bireyi psikolojik açıdan olumsuz etkilemeye yönelik psikolojik saldırganlık olarak da gerçekleşebilmektedir (Ceylan, 2012).

Bu nedenle saldırganlık davranışlarını tek bir açıdan incelemek doğru olmayacaktır. Bu kapsamda bu bölümde saldırganlık türlerinden amaç yönelimli saldırganlık, araçsal saldırganlık, emir altındaki saldırganlık, düşmanlık içeren saldırganlık, atılganlık, emir altındaki saldırganlık, düşmanlık içeren saldırganlık, aktif ve pasif saldırganlık, doğrudan ve dolaylı saldırganlık, doğrudan veya dolaylı saldırganlık, yerinden edilmiş ve tetiklenmiş yerinden edilmiş saldırganlık, açık ve gizli saldırganlık, meşru ve gayri meşru saldırganlık ve bireysel ve durumsal saldırganlık türleri incelenecektir.

1.2.4.1. Amaç yönelimli saldırganlık

Amaç yönelimli saldırganlık, bireyin aklında olan farklı bir hedefe ulaşmak amacıyla düşmanca davranışlar sergilemesidir (Beşkat, 2016). Amaç yönelimli saldırganlık yaklaşımına göre saldırgan bireyler saldırgan davranışlarını sergilerken genel itibariyle bilinçlerinde yer alan farklı hedeflerinin olduğu belirtilmektedir (Bandura ve Ross, 1961; akt., Eryılmaz, 2022). Bu tür saldırganlık türüne örnek olarak bir spor müsabakasında sporcunun uyarı alması sonucu hakeme gereksiz ve abartı bir şekilde sözel ve el hareketleri aracılığıyla kaba davranışlarda bulunması gösterilebilir. Bunun sonucunda diğer oyuncular da bu saldırganlığı örnek davranış olarak alacak ve hakem üzerinde bu şekilde baskı kurmaya çalışacaktır. Benzer olarak buz hokeyi müsabakasında oyuncunun diğer oyuncuya omuz atması, basketbol müsabakasında rakibe karşı dirsekle vurma, boksörlerin birbirini nakavt etmek için sert bir şekilde yumruk atmaları, saldırgan davranışlara örnek olarak gösterilebilir (Çobanoğlu, 2006).

1.2.4.2. Araçsal saldırganlık

Araçsal saldırganlık, bir amaca erişmek maksadıyla planlı olarak gerçekleştirilen bir saldırganlık türüdür (Ergül, 2009). Spor müsabakalarında sporcuların sergileme sıklığı en çok saldırganlık türlerinden olan (Aslıvar, 2022) araçsal saldırganlıkta amaç, sporcunun amacına erişebilmek maksadıyla rakip oyuncunun durdurulmasıdır (Kabak, 2009). Nitekim spor müsabakalarının temelinde kazanma amacı yer almaktadır (Aslıvar, 2022).

Sporcunun amacına ulaşmak için rakibini kurallara uygun şekilde durdurmaya yönelik davranışlar araçsal saldırganlık türüdür. Burada amaç rakibe zarar verilmesi değil, rakibin kazanmaya yönelik hareketlerini engellemek ve böylelikle sporcunun kendisinin kazanmasıdır (Ergül, 2009). Nitekim kazanma amacının ön planda olduğu spor müsabakalarında araçsal saldırganlık davranışları normal bir davranış olarak görülmekte ve hatta kazanmak için yararlanılan bir taktik olarak da kullanılmaktadır (Aslıvar, 2022). Bu kapsamda örnek olarak hentbol müsabakasında kaleye gol atmaya giden rakibe arkadan müdahalede bulunulması, basketbol müsabakasında potaya giden rakibin formasının çekilmesi araçsal saldırganlık türü olarak değerlendirilebilmektedir (Peter ve Beyer, 1997; Kabak, 2009).

1.2.4.3. Emir altındaki saldırganlık

Emir altındaki saldırganlık, spor müsabakası esnasında anternörün sporcuya yönelik uyguladığı psikolojik baskı sonucu gerçekleşen saldırı türüdür. Antrenör baskısı nedeniyle sporcunun müsabaka esnasında rakibine karşı sergilediği saldırgan davranışlar, bu tür saldırganlık örneğidir (Tiryaki, 2000).

1.2.4.4. Düşmanlık içeren saldırganlık

Düşmanlık içeren saldırganlık, bireyin temel amacının karşısındakine zarar verme olduğu saldırganlık türüdür (Eroğlu, 2009). Buna göre amaç, bireyin karşısında olan canlıya veya nesneye bir zarar vermektir. Bu saldırganlık türüne öfke, kızgınlık, nefret gibi olumsuz duygular eşlik etmektedir. Araçsal saldırganlığın aksine düşmanlık içeren saldırganlıkta saldırgan davranış belli bir edinim elde etmek için değil, zarar vermek için yapılmaktadır (Açak, 2011). Bu kapsamda bir spor müsabakası esnasında rakibe öfkelenmesi sonucu ona zarar vermek için saldırması (Eroğlu, 2009) veya judo müsabakasında rakibe tekme

atmak, tekvando müsabakalarında belden aşağı vuruşlar, düşmanlık içeren saldırganlık davranışlarıdır (Açak, 2011).

1.2.4.5. Yıkıcı saldırganlık

Yıkıcı saldırganlık, bireyin beklentilerini gerçekleştiremediği zamanlarda hayal kırıklığı, üzüntü, korku gibi değişik duygular içerisine girmesi ve bu duygu içinde toplumun kabul etmesinin mümkün olmayacağı saldırgan bir tutum içerisine girmesini ifade etmektedir. Burada, kişi kendine zarar verdiğine inandığı şeye doğru hareketle, zarar verme amacını taşımaktadır (Bostan ve Kılcıgil, 2008).

1.2.4.6. Atılganlık

Atılganlık, bireyin kendi haklarını diğer bireylerin de hakkını görmezden gelmeyecek şekilde korumaya yönelik davranışlarda bulunmasıdır. Buna göre atılganlık, bireyin diğer bireylerin haklarına müdahalede bulunmadan kendi istek ve doğruları çerçevesinde kendi düşüncelerini ifade edilmesidir (Esentürk, 2014). Zimmerman ve Luecke (2010) atılganlığın, bireyin kendi ihtiyaç ve haklarını koruma isteği doğrultusunda ortaya çıkan, açık ve doğrudan bir şekilde gerçekleşen saldırgan davranışlar içindeki dengeli davranış ve iletişim şekli olarak tanımlamaktadır. Ancak her atılganlık davranışı saldırganlık olarak tanımlanamaz (Tutkun ve ark., 2010). Atılganlık ile saldırganlık arasında temel bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Saldırganlıkta kişi karşısındakilerin haklarını gözetmemekte, onlara saygı duymamakta, düşüncelerini kabul ettirebilmek için şiddet ve zorlama gibi yollara başvurmaktadır. Atılganlık davranışında düşünce kabul ettirilmeye çalışılırken, saygı çerçevesi içerisinde yapılmaktadır. Ancak atılganlık gösteren kişiler kendilerine saygısızlık ve haksızlık yapılmasına izin vermezler (Kabak, 2009).

1.2.4.7. Aktif ve pasif saldırganlık

Saldırganlık türleri yukarıda belirtilen temel sınıflandırmalara ek olarak, saldırganlığın yönüne ve gerçekleşme şekline göre ikili bir sınıflandırmaya tabii tutulmaktadır. Bu sınıflandırmalardan ilki aktif ve pasif saldırganlıktır. Aktif saldırganlık, birini tekmeleme, aşağılama gibi karşısındakine karşı zararlı davranışları kapsarken; pasif saldırganlık ise birini bir yere davet etmemek gibi zararlı olmayan ancak karşısındakini zedeleyebilen davranışları kapsamaktadır (Bushman ve Huesmann, 2010; Krahe, 2013).

1.2.4.8. Doğrudan ve dolaylı saldırganlık

Farklı bir bakış açısına göre saldırganlık, davranışta bulunma durumuna göre doğrudan veya dolaylı saldırganlık olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Buna göre doğrudan saldırganlık bireye temaslı ve sözel açıdan zarar vermenin amaçlandığı ve saldırının doğrudan gerçekleştiği saldırganlık davranışlarıdır (Gülay, 2009). Doğrudan saldırganlık saldırıdan etkilenen mağdurun fiziki olarak mevcut olması durumunda gelişirken; dolaylı saldırı ise mağdurun fiziki olarak mevcut olmaması durumunda gelişmektedir. Örnek olarak bireyin birine yumruk atarak saldırması veya doğrudan sözel hakaret etmek doğrudan saldırı olurken, birine zarar vermesi için para ile birini tutmak veya gizli olarak hakaret amaçlı e-postalar göndermek ise dolaylı saldırganlık örneğidir (Dewall ve ark., 2012).

Bu kapsamda yumruk veya tokat atma, tekme, hakaret ve rencide edici kelimeler söyleme gibi doğrudan saldırganlığa örnektir. Dolaylı saldırganlık ise hedefe psikolojik şiddet uygulanmasının amaçlandığı davranışlardır. Bu kapsamda hedefe takma lakaplar takma, hedefle ilgili dedikodu yapma, onu tehdit ve alay etme, dışlama gibi psikolojik davranışlar, doğrudan olmayan saldırgan davranışlar sınıflandırmasındadır (Gülay, 2009).

1.2.4.9. Yerinden edilmiş ve tetiklenmiş yerinden edilmiş saldırganlık

Saldırganlık sınıflandırmasında yapılan bir başka ayrım da yerinden edilmiş ve tetiklenmiş yerinden edilmiş saldırganlıktır. Yerinden edilmiş saldırganlık durumu, bir olayla ilgisi olmamasına rağmen saldırganlığa maruz kalınma durumunu ifade etmektedir (Bushman ve Huesmann, 2010). Örnek olarak bir çalışanın iş yerinde müdürü tarafından azarlanması, ancak müdürü yerine evine gidince sebepsiz olarak çocuğuna bağırarak saldırının hedefi haline getirmesi yerinden edilmiş saldırganlık durumudur. Tetiklenen yerinden edilmiş saldırganlık ise her ne kadar bir olayla ilgisi olmasa da saldırının hedefinin başka bir durumdan dolayı saldırganlığa maruz kalmasıdır (Miller ve ark., 2003). Bir çalışanın müdürü tarafından azarlanması karşısında eve giderek ödevini yapmayan çocuğuna bağırması tetiklenen yerinden edilmiş saldırganlığa örnektir.

1.2.4.10. Açık ve gizli saldırganlık

Saldırganlık davranışlarına karşı gerçekleştirilen bir diğer sınıflandırma ise saldırının yapılma şekline göre yapılan açık ve gizli saldırganlıktır. Açık saldırganlık bireyin diğer bir bireyle herkesin karşısında dalga geçmesi veya ona fiziki saldırması gibi açıkça görünen saldırıları ifade ederken; gizli saldırganlık ise birey hakkında dedikodu yapılması gibi dolaylı olarak gerçekleştirilen saldırganlığı ifade etmektedir (Krahe, 2013).

1.2.4.11. Meşru ve gayri meşru saldırganlık

Saldırganlıkla ilişkili olarak saldırganlığın gerçekleştirme şekline yönelik yapılan sınıflandırmalardan bir diğeri de meşru ve gayri meşru saldırganlıktır. Ancak bu saldırganlık türleri arasındaki ayrım oldukça özneldir. Nitekim bazı saldırı türleri temel itibariyle gayri meşru olarak değerlendirilse de, saldırının yöneldiği hedef kişi bakımından saldırganlık türü kimi zaman meşru olarak değerlendirilebilmektedir (Krahe, 2013). Buna göre iki yetişkin bireyin birbirine tokat atması gayri meşru saldırı olarak görülürken, bir ebeveynin çocuğuna tokat atması kimi toplumlarda meşru olarak görülebilmektedir.

1.2.4.12. Bireysel ve durumsal saldırganlık

Saldırganlık davranışları bakımından kullanılan başka bir sınıflandırma ise saldırınının gelişim kaynaklarından ne oranda etkilendiğine göre yapılan bireysel ve durumsal saldırganlıktır. Genel itibariyle saldırganlık, hem bireysel hem durumsal etkenlerden büyük oranda etkilenen bir davranıştır. Bu kapsamda herhangi bir saldırı davranışı bireysel etkenlerden, durumsal etkenlerden veya her iki etkenden de ne oranda etkilendiğine yöneliktir. Bireyin cinsiyet, inanç, tutum ve değerleri ile sahip olduğu amaç ve hedefleri saldırganlık durumunu etkileyen bireysel etkenler olarak değerlendirilirken (Anderson ve Bushman, 2002; Anderson ve Carnagey, 2004; DeWall ve ark., 2012); bireyin bir dış etken tarafından saldırganlığa karşı kışkırtılırsa, bu saldırganlık ise durumsal etkenlerden kaynaklı saldırganlık olarak tanımlanabilir (Anderson ve Bushman, 2002).

1.3. Spor ve Saldırganlık

Spor, sporcu açısından bir etkinlik veya sağlıklı bir zaman geçirme aracı olarak ele alındığında, temel itibariyle sporda herhangi bir saldırganlıktan bahsetmek mümkün olmamaktadır. Spor sağlıklı bir zaman harcama etkinliği dışında ele alındığında ise kazanma, başarı, hırs ve diğer arzular ön plana çıkmaktadır (Pulur, 2001). Sportif etkinlikler bünyesinde doğrudan kazanma olgusunu barındırmakakta olup; bir başarı elde edebilmek için rekabetçi davranışlar sergilemek zorunludur (Abrams ve Hale, 2005).

Spor, bireyler arası fiziki yüzleşmeyi kapsaması dolayısıyla saldırgan davranışların gelişimi ve ortaya çıkması bakımından uygun bir ortam hazırlamaktadır (Wlazlo, 2007). Sporda saldırganlık, sportif müsabaka esnasında sporcu, seyirci ve antrenör gibi saldırganlık içeren olayın unsurlarından biri veya birkaçının biyolojik, sosyal veya psikolojik etkenlerden dolayı, spor branşına özgü belirlenmiş kurallar dışına çıkarak, karşısındakine zarar verme veya bir amaca ulaşabilmek için gerçekleştirdiği sözel veya fiziki eylemlerdir (Kurudirek, 2014).

Sporda saldırganlık her zaman olumsuz bir davranış olarak algılanmamaktadır. Nitekim sporda başarı elde etmek ve hedefe erişmek gibi bir davranış söz konusu olduğunda salgırganlık istendik bir davranış olarak ön plana çıkmaktadır (Wlazlo, Szuszkiewicz ve Wlazlo, 2007). Bu kapsamda spor özelinde, sporcuların kendi ihtiyaç ve bir başarı isteğinin ortaya konulduğu bir hedefe ulaşmak için, rakibe zarar verme isteğinin olmadığı özel bir saldırganlık şekli söz konusudur. Husman ve Silva (1984) spora özgü bu araçsal saldırganlığı, bir avantaj edinme veya başarma yönlü içsel arzuyla karakterize bir yaralanma girişimi olarak tanımlamıştır. Bu hususta başarı edinme, takımına avantaj sağlama veya müsabakayı kazanma amaçlı saldırganlık sporda olası bir davranış türü olarak görülebilmektedir.

Günlük yaşamda saldırganlık olarak değerlendirilen ve temel itibariyle karşısındaki bireye önemli zararlar verebilen bazı davranışlar, boks, tekvando, güreş gibi spor dallarında tolere edilebilir bir durum alabilmektedir. Sporda bu tür saldırganlık içeren etkinlikler sporcunun gerginliğini alarak bir enerji boşaltım aracı görebilmekte, toplumsal yaşamda hoş görülmeyen saldırgan tutum ve tavırları spor aracılığıyla bertaraf edebilmektedir. Bu sayede birey otorite karşıtlığı, baskı altına girmeme gibi çeşitli davranışlarda bulunmak yerine, spor sayesinde hırs ve agresif duygularını açığa

çıkarabilmekte, rakiplerini fiziki ve psikolojik açıdan mağlup ederek kendilerini tatmin etmektedirler (Şahin, 2003).

Temel itibariyle sporda saldırganlık, geleneksel açıdan saldırganlığın dışa vurumunun sağlanması bakımından sporun bir yararı olarak ön plana çıkarılmıştır. Aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluk ve sertliğini, kaba ve sert davranış ve eylemi içeren saldırganlık, temelde spora özgü bir oluşum değil, sosyal olarak mevcut bir gerçek niteliğindedir (Cengiz, 2004). Saldırganlık ve spor arasındaki ilişkinin değerlendirilebilmesi için saldırganlık davranışında karşı tarafı incitme ve ona zarar verme amacının olması gerekmektedir (Erden, 2007).

Berkowitz (1993) bir davranışın saldırganlık olarak tanımlanabilmesi için, saldırganlık davranışını sergileyen bireyin hem karşısındakine zarar vermek için bir girişimde bulunması hem de gerçekleştireceği girişimin etkili olacağına yönelik bir beklenti sahibi olması gerektiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle bir davranışın saldırganlık olarak tanımlanabilmesi için söz konusu davranışın bir tehdit oluşturması, diğer bir canlıya karşı zarar verici davranışlarda bulunma veya zarar verme amacına yönelik gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Baron ve Richardson, 1994). Bu kapsamda saldırganlık ile spor doğrudan ilişkili iki unsur olmasa da, günümüzde birçok spor müsabakasında saldırganlığın ortam hazırladığı çeşitli olumsuz tutum ve davranışlar gerçekleşmektedir.

Sporda saldırganlık, sportif etkinliğin kapsamına göre farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Örneğin güreşte sporcunun yaptığı elense çekme hareketi hentbol için geçerli bir davranış olmayacaktır. Benzer olarak boks müsabakası esnasında rakibi yumruklamak normalken, diğer bir spor dalında rakibin yumruklanması bir ceza nedenidir. Sporda saldırganlığın gerçekleşme olasılığı, spor müsabakası esnasında fiziki temasın artışıyle paralel olarak artmaktadır. Bu kapsamda sporda saldırganlığın derecesini ortaya koymak için sportif etkinlikleri fiziki temasa maruz kalma derecesine göre sınıflandırmak mümkündür. Sporda saldırganlık bakımından ilk grup kategorisinde saldırgan davranışların gelişimine en uygun ortamı sağlayan, yakın teması kapsayan boks, güreş, judo, tekvando gibi bireysel mücadele spor dalları yer almaktadır. Bu spor dallarında saldırganlık, yapılan sporun doğasında mevcuttur. Bu kapsamda bu spor dalları, saldırgan davranışların en sık görüldüğü spor dallarıdır. İkinci grup kategorisinde topla oynanan, ancak belli sınırlar dahilinde fiziki temasın geçerli olduğu futbol, hentbol,

basketbol gibi takım sporları yer almaktadır. Üçüncü grup kategorisinde ise voleybol, atletizm, tenis, bisiklet, golf gibi fiziki temasın minimum seviyede olduğu spor dalları bulunmaktadır. Bununla birlikte üçüncü kategori spor dallarında fiziki temasın minimum seviyede olması, saldırganlığın gerçekleşmeyeceği anlamına gelmemektedir. Bu kapsamda koşu müsabakasında önde bulunan rakibi çekerek düşürme, bisiklet müsabakasında rakibini bisikletten kasıtlı olarak düşürme gibi saldırgan davranışların görülmesi mümkündür (Özerkan, 2004).

Sporun doğası gereği başarmak amaçlı sergilenen saldırganlık ile rakibe zarar vermek amacıyla gerçekleştirilen saldırganlık arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Bu hususta sporcunun başarmak için sergilediği araçsal saldırganlık ile düşmanca tavırların sergilendiği bir sporcuya karşı sergilenen saldırganlık arasında bir ayrım bulunmaktadır. Nitekim ilkine takıma avantaj sağlama veya müsabakayı kazanma amaçlanırken, ikincisinde ise bireye acı verme amacı bulunmaktadır (Husman ve Silva, 1984).

Her ne kadar spor doğasında barış ve dostluğu barındırsa da, günümüzde sportif etkinliklerin bir ticari faaliyet halini alması, kazanmanın maddi kazanç getirmesi ve bu nedenle kazanmak için her şeyin mübah olduğu anlayışının gelişmesi, sporda saldırganlığın gelişimine ortam hazırlamaktadır (Erden, 2007). Bunun neticesinde sportif etkinliklerde rakip takım oyuncu ve seyircilerine karşı sergilenen fiziki, sözel ve psikolojik saldırganlık, sporun birey ve toplum üzerindeki olumlu etkilerini geri plana itmektedir (Ziyagil ve ark., 2012).

Sporda saldırganlığa yönelik dürtüler sadece basit bir enerji kaynağı ve kazanma isteği değildir. Nitekim birçok sporcu saldırgan bir oyun stilinin müsabakada başarı elde etmek için önemli bir koşul olduğunu düşünmektedir. Benzer olarak günümüzde saldırgan sporcular toplum için bir rol model niteliğindedir ve genç sporcular için müsabakada adil olmayan bir oyunun gerekli olduğu izlenimini vermektedir. Bu durum rekabet baskısının büyük ve yoğun olması ile açıklabilmektedir. Tüm bu etkenler, sporda saldırganlığı teşvik eden bir ortam hazırlamaktadır. Günümüzde sporda saldırganlık önemli bir sosyal sorun halini almıştır (Keeler, 2000).

1.3.1. Sporda Saldırganlığın Sınıflandırılması

Sporda saldırganlık; sporcunun yapmış olduğu spor dalına özgü kuralları aşarak rakibine zarar verme amaç ve isteği doğrultusunda saldırganlık eğilimi göstermesini ifade etmektedir. Bu kapsamda sporda saldırganlık, müsabaka esnasında rakip veya hakeme karşı acı çektirmek veya onu kızdırmak amacıyla el işaretleri, beden dili davranışları, bakış veya hakaret yoluyla saldırgan davranışlarda bulunulması gibi sözel saldırganlık veya vücudun çeşitli uzuvları veya sportif etkinliğe ait aletler gibi unsurlarla rakibe karşı fiziki saldırıyı içeren işaretlerle saldırganlık şeklinde gerçekleşebilmektedir (Kurtiç, 2006).

Smith (1983) spor müsabakalarında görülen şiddeti dört seviyede değerlendirmektedir. Bu seviyeler şu şekildedir:

- Birinci Seviye Şiddet: Spor müsabakalarında sportif etkinliğin bir parçası olarak görülen sert fiziki temasları içermektedir. Örneğin rakibin ayağından topu alma, rakibi sert bir şekilde engelleme, rakibe çarpma gibi hareketler bunun bir örneğidir. Bu tür davranışlar için oyuncuya ödeme yapılmakta ve bu davranışların bilhassa rakibe yapılmaları istenir.
- İkinci Seviye Şiddet: Müsabaka kurallarının ihlalini içeren, ancak genel olarak müsabaka stratejisinin bir parçası olarak görülen davranışlardır. Bu tür davranışlar rakibi korkutmak için yapılan küçük dirsel vuruşları gibi tolere edilebilecek saldırgan davranışları içermektedir.
- Üçüncü Seviye Şiddet: Müsabaka kurallarının ihlalini içeren ve müsabakanın durdurulmasına ortam hazırlayan, sportif etkinliğin normlarına aykırı yarı suç niteliğindeki saldırgan hareketlerdir. Bu kapsamda sporcuyu sakatlayabilme ihtimali olan fauller, yaralı veya sakatlanmış rolü yapmak, zaman geçirmek için geç yapılan vuruşlar bu tür davranışlardır.
- Dördüncü Seviye Şiddet: Sporcu için doğrudan kınama gerektiren ve suç sayılan hareketlerdir. Örnek olarak rakibin topuğuna kasıtlı olarak basmak, ayak tabanıyla rakibe müdahale etmek gibi rakibi kasten yaralama amaçlı yapılan davranışlardır.

Sporda saldırganlık bakımından önemli iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki, gerçekleştirilen saldırının amacı, başka bir deyişle saldırıda kasıtın olup olmamasıdır.

İkinci husus ise saldırının yapıldığı hedeftir. Rekabetin ve taraftarın yoğun olduğu spor müsabakalarında saldırgan davranışların gelişim olasılığı daha yüksektir (Acet, 2006).

Abrams (2010) sporda saldırganlığı planlı saldırganlık ve plansız saldırganlık olmak üzere iki sınıfta incelemektedir. Planlı saldırganlık, sporcunun başka bir oyuncuya kasıtlı olarak sergilenen saldırgan davranışları ifade etmektedir. Bu tür davranışların temel sebebi her zaman öfke kaynaklı olarak olmamaktadır. Plansız saldırganlık ise genel itibariyle bir provokasyon sonucu gelişen saldırganlık davranışıdır. Bu kapsamda bir sporcunun çeşitli provokatif saldırılara maruz kalması durumunda meydana gelen öfke tepkisi plansız saldırganlık türüdür (Yazıcı, 2021).

1.3.2. Sporda Saldırganlığın Kaynakları

Saldırganlık ve şiddet, hem saldırganlığı sergileyen hem de saldırganlığın hedefi olan bireyler için her zaman bir sorun teşkil etmiştir. Saldırganlığın gelişiminde diğer sosyal sorunlar için geçerli olduğu gibi tek bir etkenin sorumluğu olduğu söylenemez. Saldırganlık ve şiddet, oldukça kompleks bir şekilde etkileşim sergileyen birçok etkenin birleşiminin bir sonucudur (Morris, 2002; Mutza ve Jürgen 2009).

Spor müsabakalarında meydana gelen saldırganlık, yapısı itibariyle çeşitli kaynakları barındırmaktadır. Bu kaynaklar, sportif etkinliğin niteliği, sportif müsabakayı oluşturan sporcular, hakem, yöneticiler, antrenörler, tribün liderleri, taraftarlar ve medya olmak üzere birçok unsurdan oluşmaktadır (Erden, 2007).

Sporda saldırganlık, müsabaka öncesinden müsabaka sonrasına kadar devam eden bir süreçtir. Bu kapsamda müsabaka esnasında taraftarların olumsuz tezahüratları, oyuncuların agresif davranışları ve özellikleri, antrenörlerin taktileri, taraftarların beklentileri, amigoların kışkırtıcı tezahürat ve davranışları, tartışmalı pozisyonlar, hakemlerin bilinçli veya bilinçsiz olarak aldıkları yanlış kararlar, sporcuların hakemlerin kararlarının aleyhlerine olduğunu düşünmeleri, medyanın kışkırtıcı ve taraflı haber yapması, spor yorumcularının taraflı, kırıcı, kışkırtıcı, yanlış ve sert yorumları, bazı medya organlarının kulüp, hakem ve spor federasyonlarını suçlayıcı yayınları, müsabaka öncesi kulüp yöneticilerinin oyuncular, kulüpler ve taraftarlarına yönelik kışkırtıcı söylemleri gibi unsurlar sporda saldırganlığa ortam hazırlayan etkenlerdir (Loughead ve Leith, 2001; Şahin, 2003; Doğan, 2005; Acar, 2019). Bu hususta sporda saldırganlık, söz

konusu etkenlere göre değişebilmektedir. Örnek olarak antrenörün sporculara agresif bir oyun oynamalarını istemesi ve oyuncuların bu tür bir oyun sergilemeleri sonucu müsabaka sonrası antrenörün vereceği olumlu pekişireçler, sporcuların sonraki müsabakalarda da saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Sporcuların oyunu, ırkı veya diğer özellikleri dolayısıyla taraftarların olumsuz söylemlerine maruz kalmaları da sporcuların saldırganlık sergilemelerini etkileyebilmektedir. Benzer olarak medyada saldırgan davranışlar sergileyen sporculara sıklıkla yer verilmesi, bilhassa genç sporcuların bu davranışları örnek almalarına ve kariyerlerinde ilerlemek için saldırgan olmanın gerekli olduğu algısına kapılmalarına ortam hazırlayabilmektedir (Doğan, 2005; Acar, 2019).

Müsabaka öncesi etkenlere ek olarak, sporda müsabaka esnasında sporcuyu saldırganlığa yönlendiren çeşitli etkenler de bulunmaktadır. Bu kapsamda sporcu veya takımının yenilme olasılığının yüksek olması, müsabakada hakemlerin kötü yönettikleri algısının olması, sporcuların fiziki temas veya sakatlanma sonucu fiziki ve psikolojik acı çekmeleri, sporcunun performanslarının düşük olması gibi etkenler, sporcularda saldırganlığa ortam hazırlayan etkenlerdendir (Şahin, 2003).

Müsabaka esnasında saldırganlığın oluşumunda etkili önemli etkenlerden biri de sporcuda engelleme algısının oluşmasıdır. Sporda başarı, çoğunlukla oyuncunun belli kurallar dahilinde rakibini engelleme yetisiyle ilişkilidir. Müsabaka esnasında başarılı olabilmek için rakip oyuncu ve takıma karşı bir rekabet söz konusudur. Bununla birlikte söz konusu rekabet oyuncunun kendisi ve çevresine karşı da geçerlidir. Sporcu başarısızlıktan kaçınması ve oyuna odaklanmasını devam ettirebilmek için, mevcut yetileri dışında aşırı risk içeren davranışlarda da bulunabilmektedir (Özerkan, 2004).

Spor müsabakalarında sporcunun engellenme algısını artıran çeşitli durumsal etkenler bulunmaktadır. Leith spor müsabakalarında kaybeden tarafın kazanan tarafa göre daha çok saldırgan davranışlar geliştirdiğini belirtmektedir. Bu hususta saldırganlık, engelleme durumuna karşı olmaktan çok başarıya ulaşma amacıyla yararlanılan bir yıldırma aracı olarak görülebilir (Dervent, 2007).

Sporda saldırganlığı geliştiren ve pekiştiren bir diğer etken ise sporcunun saldırgan davranışlarının takımı ve taraftarlar tarafından olumlu karşılanmasıdır. Müsabaka esnasında sporcunun sergilediği saldırgan davranışların takımın lehine olması,

hakemlerin bu davranışlar kaynaklı olarak verdikleri cezaların takım yöneticileri ve taraftarlar tarafından önemsiz karşılanması, sporcunun takım yönetimi ve taraftarlar tarafından bu yönde desteklenmesi ve takdir kazanması sporda saldırganlığı desteklemekte ve pekiştirmektedir. Bu nedenle sporcu yeniden başarı hissi duymak ve taraftarların desteğini kazanmak için bu tür saldırgan davranışlarda bulunmaya devam edebilmektedir (Temel ve Ayan, 2015).

Sporcular deneyim kazandıkça yaptıkları spor dalında ceza almadan ne tür araçsal saldırganlıklarda bulunabileceklerini daha iyi bir şekilde öğrenmekte ve kavramaktadır. Böylece sporcular, bir refleks olarak gelişen söz konusu saldırgan davranışlarda bulunmaya yönelmektedir. Geçen süreç içinde ise sporcular kimi zaman istemsiz bir şekilde saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir. Araçsal saldırganlıkta sporcu saldırgan davranışlarını takımı adına sergilediğinden dolayı bu tür davranışlarda şahsi bir kötü niyet barındırmamaktadır. Nitekim söz konusu saldırganlık sonucu sporcu her ne kadar ceza da alsa, takımı bu saldırganlık sonucu başarı elde edebilmektedir. Sporda başarı elde etmek ise netice itibariyle spor müsabakalarındaki en büyük amaçtır (Berkowitz, 1993).

1.4. Konuyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde sporda saldırganlık konusuna ilişkin yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar değerlendirilecektir.

1.4.1. Konuyla İlgili Yapılan Yurt İçi Araştırmalar

Ramazanoğlu, Canikli ve Saygın (2002) araştırmalarında futbol ve tekvando branşlarında spor yapan sporcuların saldırganlık düzeylerini karşılaştırmışlardır. Araştırma sonucunda tekvando branşıyla uğraşan sporcular ile futbol branşıyla uğraşan sporcular arasında saldırganlık bakımından anlamlı bir ilişki olduğu, tekvandocuların saldırganlık düzeylerinin futbolculara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Afyon, Özkan ve Yıldız (2005) araştırmalarında profesyonel olarak futbol oynayan futbolcuların saldırganlık durumlarını analiz etmiştir. Araştırma sonucuna göre profesyonel olarak futbol oynayan futbolcuların saldırganlık durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çobanoğlu Güner (2006) araştırmasında takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerini değerlendirmiştir. Araştırma sonucuna göre bireysel sporlarla uğraşan sporcular ile takım sporlarıyla uğraşan sporcular arasında yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık durumlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu; cinsiyet değişkenine göre erkek sporcuların yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık durumlarının kadın sporculara göre daha yüksek olduğu; spor branşına göre güreş ve tekvando braşlarıyla uğraşan sporcuların yıkıcı, edilgen ve genel saldırganlık düzeylerinin diğer branşlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özdevecioğlu ve Yalçın (2010) araştırmalarında spor tatmininin, sporcuların stres ve saldırganlık düzeylerine etkisini analiz etmiştir. Araştırma sonucuna göre stres ve saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu; spor tatminin sporcuların stres ve saldırganlığını azalttığı belirlenmiştir.

Tutkun ve arkadaşları (2010) araştırmalarında takım sporları ile bireysel sporlarla uğraşan sporcuların saldırganlık düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında bireysel sporlarla uğraşan sporcuların saldırganlık düzeyleri ile takım sporlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu; bireysel sporlarla uğraşan sporcuların yıkıcı, edilgen ve genel saldırganlık düzeylerinin, takım sporlarıyla uğraşan bireylerin saldırganlık düzeylerine göre daha yüksek olduğu; bu durumun sebebinin ise bireysel sporlarda sporcunun hareketlerinin kendisini, ancak takım sporlarında ise takım arkadaşlarını da etkileyecek olması sebebiyle oluşan baskı kaynaklı olduğu görülmüştür.

Karabulut (2013) araştırmasında 16 yaş altı çim hokeyi sporcularının saldırganlık düzeyini çeşitli değişkenlere göre analiz etmiştir. Araştırma sonucuna göre çim hokeyi sporcularının genel olarak orta düzeyde saldırganlığa sahip oldukları; cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde erkek sporcuların en yüksek yıkıcı saldırganlık, kadın sporcuların ise atılgan saldırganlık düzeylerinin olduğu; spor yaşı ile atılgan saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu; spor yaşı arttıkça saldırganlık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir.

Kafalı ve arkadaşları (2017) araştırmalarında bireysel sporlarla uğraşan sporcular ile ve takım sporlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık düzeyleri analiz edilmiştir. Araştırma

sonucuna göre spor branşı değişkeine göre sporcuların fiziksel saldırganlık ve düşmanlık alt boyutları ile saldırganlık toplam puanları bakımından anlamlı bir farklılığın olduğu; her iki alt boyut ile saldırganlık toplam puanlarının bireysel sporlarla uğraşan sporcularda takım sporlarıyla uğraşan sporculara göre daha yüksek olduğu; cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde erkek sporcuların tüm alt boyut ve saldırganlık toplam puanının kadın sporculara göre daha yüksek olduğu; yaş, medeni hal ve eğitim durumu değişkenlerinin ise anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Okyaz (2017) araştırmasında 18-24 yaş arası tekvando ve yüzme sporuyla uğraşan sporcuların saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmada takım sporlarıyla uğraşan sporcuların sözel saldırganlık düzeylerinin bireysel sporlarla uğraşan sporculara göre daha yüksek olduğu; erkek sporcuların düşmanlık ve sözel saldırganlık düzeylerinin kadın sporculara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çarba Karakuzulu (2018) araştırmasında savunma ve dövüş sporları yapan sporcular ile diğer bireysel sporları yapan sporcuların saldırganlık düzeyleri analiz edilmiştir. Araştırmada cinsiyet, spor branşı, yaş, spor yapma süresi, eğitim seviyesi değişkenlerinin sporcuların saldırganlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu; cinsiyet değişkenine göre erkek sporcuların edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık düzeylerinin kadın sporculara göre daha yüksek olduğu; spor branşı değişkenine göre savunma ve dövüş sporlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık düzeylerinni bireysel sporlarla uğraşan sporculara göre daha yüksek olduğu; yaş değişkenine göre genç sporcuların saldırganlık düzeylerinin ileri yaştaki sporculara göre daha yüksek olduğu; spor yapma süresinin yıkıcı ve edilgen saldırganlık ile genel saldırganlık düzeylerini anlamlı şekilde etkilediği; eğitim durumunun ise yıkıcı ve edilgen saldırganlık, genel saldırganlık ile atılganlık düzeylerini anlamlı şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Pepe ve arkadaşları (2019) araştırmalarında aktif spor yapan amatör sporcuların spor ortamında sportmen davranışlarını değerlendirmişlerdir. Araştırma kapsamında sporcuların genel olarak sportmenlik davranışları içinde bulunduğu; cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde kadın sporcuların erkek sporculara; spor türü değişkenine göre ise bireysel sporlarla uğraşan sporcuların takım sporlarıyla uğraşan sporculara göre daha sportmenlik davranışları sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yazıcı (2021) araştırmasında sporcu karakterinin sportmenlik davranışları rekabetçi agresiflik ve öfke ile ilişkisini değerlendirmiştir. Araştırma sonucuna göre spor karakteri ve sportmenlik yönelimi arasında pozitif yönde yüksek, sporda saldırganlık ve öfkenin spor karakteri ve sportmenlik ile arasında negatif orta seviyede anlamlı ilişki olduğu; spor karakteri arttıkça sportmenliğin arttığı, sporda saldırganlık ve öfke arttıkça spor karakterinin ve sportmenliğin azaldığı; sportmenliği yordamada spor karakterinin önemli bir rolünün olduğu; yaş değişkeni bakımından katılımcıların yaşı arttıkça merhamet durumunun ve yaş azaldıkça saldırganlığın arttığı; 1. sınıfta okuyan ve amatör sporcuların daha anti-sosyal olduğu; spor türü değişkenine göre bireysel sporlarla uğraşan sporcuların dürüstlük, antisosyallik, kurallara ve yönetime saygı, rakibe saygı puanlarının takım sporlarıyla uğraşan sporculara göre daha yüksek olduğu, takım sporlarıyla uğraşan sporcuların ise daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uzun ve arkadaşları (2022) yaptıkları araştırmalarında defansif ve ofansif sporcuların sporda saldırganlık ve öfke eğilimlerini karşılaştırmışlardır. Araştırma sonucuna göre defansif sporcularda öfke alt boyutunda takım ve bireysel sporcular arasında yüksek düzeyde anlamlı farklılığın olduğu; söz konusu farkın bireysel spor yapan sporcuların lehine olduğu; defansif sporcularda saldırganlık alt boyutunda psikoloji içerikli seminerlere katılan ve katılmayan sporcular arasında anlamlı farklılığın olduğu; söz konusu farkın psikoloji içerikli seminerlere katılanların lehine olduğu; sigara kullanım durumuna göre öfke alt boyutunda defansif, saldırganlık alt boyutunda ise ofansif sporcularda anlamlı farklılığın olduğu; ofansif sporcularda saldırganlık ve defansif sporcularda öfke alt boyutlarında anlamlı farkın sigara kullanmayan sporcuların lehine olduğu belirlenmiştir.

Eröz, Kılıç ve Özcan (2024) araştırmalarında erken ergenlikte sportif davranışlar ve cinsiyet ve aile tutumları analiz edilmiştir. Araştırmada sporcuların yüksek düzeyde sportmenlik davranışları sergiledikleri; cinsiyet değişkenine göre kız öğrencilerin uygun davranış gösterme ve uygunsuz davranıştan kaçınma alt boyutları ve genel sportmenlik puanlarının erkek öğrencilere göre; ilkokul ikinci sınıf öğrencileri bakımından da benzer olarak kız öğrencilerin sportmenlik davranış puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.4.2. Konuyla İlgili Yapılan Yurt Dışı Araştırmalar

Tucker ve Parks (2001) araştırmalarında cinsiyet ve spor türünün üniversiteler arası sporcuların spordaki saldırgan davranışların meşruiyetine ilişkin algıları üzerindeki etkilerini değerlendirmişlerdir. Araştırmada genel olarak sporcuların saldırganlığa karşı meşru görmedikleri; spor branşına göre değerlendirildiğinde temaslı ve temassız sporlardaki sporcuların saldırganlık düzeylerinin çarpışmalı sporlardaki sporculardan daha düşük olduğu; cinsiyet değişkenine göre kadın sporcuların erkek sporculardan daha düşük olduğu; cinsiyet değişkeni bakımından temassız sporlarda çarpışma veya temasa göre cinsiyetler arasında farklılığın olduğu; temassız sporlarda cinsiyet rolü beklentilerinin erkek sporcular için baskın etkisinin olduğu, rol beklentileri ve spor içi davranış normlarının ise kadın sporcular için daha yüksek olduğu; çarpışmalı ve temaslı sporlarda ise spor içi normların erkekler için rol beklentilerini güçlendirbildiği, ancak kadınların geleneksel beklentilerle tutarsız davranışlar sergilemeye teşvik edebildiği belirlenmiştir.

Coulomb-Cabagno ve Rascle (2006) araştırmalarında takım sporcularının cinsiyet, rekabet seviyesi ve spor türüne bağlı olarak gözlemlenen saldırganlığını değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucuna göre erkek sporcuların saldırganlık davranışlarının kadın sporculara göre daha yüksek olduğu; erkek sporcuların spor, rekabet seviyesi veya gözlemlenen saldırganlığının kadın sporculardan daha yüksek olduğu; rekabet seviyesi arttığında araçsal saldırgan davranışların arttığı ve düşmanca saldırgan davranışların azaldığı; cinsiyet farkının hentbol branşında futbol branşından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tsai ve Fung (2005) araştırmalarında genç basketbol ve voleybol oyuncularında sportmenliği incelemiştir. Araştırma sonucuna göre erkek oyuncuların kadın oyunculardan, yaşlı oyuncuların genç oyunculardan ve basketbolcuların voleybolculardan sportmenliğe daha az değer verdiği; sportmenliğe en yüksek değerin genç kadın oyuncular tarafından verildiği belirlenmiştir.

Lee, Whitehead ve Ntoumanis (2007) araştırmalarında sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının geliştirilmesine yönelik anket geliştirme çalışması gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucuna göre erkeklerde, yaşlılarda ve bireysel sporlarla uğraşan sporcularda hile ve oyunculuk kabulü davranışlarının, kadınlar, gençler ve bireysel sporlarla uğraşan

sporculara göre daha yüksek olduğu; oyunculuk kabulü davranışının rekabet seviyesi yüksek sporcularda, kazanmayı orantılı tutma davranışının kadınlarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Keeler (2007) araştırmasında temas ve temassız spor branşlarında spor yapan sporcuları çarpışma, sporda saldırganlık, araçsal saldırganlık, yaşam saldırganlığı ve yaşam iddiası açısından karşılaştırmıştır. Araştırmada cinsiyetler arasında yaşam iddiasında ve yaşam saldırganlığının iki alt ölçeğinde anlamlı bir farklılığın olduğu; yaşam saldırganlığı, yaşam iddiası, sporda düşmanca saldırganlık ve araçsal saldırganlığın farklı temas sporu seviyeleri arasında ise anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Sofia ve Cruz (2017) araştırmalarında sporlarda öfke ve saldırganlığın açığa çıkarılmasında spor türü, rekabetçi kategori ve başarı düzeyinin etkilerini analiz etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre sporda öfke, saldırganlık ve anti-sosyal davranış arasındaki ilişkinin olduğu; saldırgan davranışlarda kışkırtma ve öfke tekrarının rol oynadığı; fiziksel temas seviyesi yüksek sporlarla uğraşan sporcuların fiziksel temas seviyesi düşük sporlarla uğraşan sporculara ve rekabet seviyesi düşük sporlarla uğraşan sporcuların rekabet seviyesi yüksek sporlarla uğraşan sporculara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemi; deney, gözlem ve ölçümlerin yinelenme olasılıklarının mevcut bulunduğu ve objektif bir şekilde yapılan araştırma yöntemidir. Nicel araştırma kapsamında araştırma konusuna yönelik, araştırma evrenini temsil eden bir örneklemden edinilen sayısal veriler aracılığıyla araştırma problemleri ve hipotezleri sınanmaktadır. Nicel araştırmaların amacı, araştırma konusuna yönelik yoğun bir analiz değil, araştırmanın daha yüzeysel ve sayısal verilere dayalı bir sonuç edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırmada model olarak nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, mevcut durumun betimlenmesinin amaçlandığı bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2011). Betimsel tarama modeli, geniş örneklem gruplarında gerçekleştirilen ve bir grup içinde bulunan katılımcıların, araştırılan olgu veya olaya dair görüş ve tutumlarının değerlendirildiği, olgu ve olayların betimlenmesinin amaçlandığı bir araştırma modelidir (Karakaya, 2012).

2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Varsayımları

Bu araştırma, yöntemi itibariyle bazı sınırlılıklara sahiptir. Bu kapsamda bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- Katılımcılar, hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcularla sınırlıdır.
- Araştırma, hokey sporcularının saldırganlık durumu ile futbolcuların saldırganlık durumunun ölçümüyle sınırlıdır.
- Araştırma, araştırma konusuna dair araştırmacının ulaşabildiği kaynakların sağlamış olduğu verilerle sınırlıdır.

Yukarıda belirtilen sınırlılıklar çerçevesinde araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

- Katılımcıların sosyo-demografik bilgi formu ve Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'ne gerçekçi yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

- Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları olan Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nin araştırmanın amaçları için gerekli verileri edinmede yeterli olduğu varsayılmaktadır.

2.3. Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırma evrenini hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcular oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Osmaniye ilindeki hokey branşıyla uğraşan 122 ve futbol branşıyla uğraşan 122 olmak üzere toplam 245 sporcu oluşturmaktadır.

2.4. Araştırma Yeri ve Zamanı

Araştırma amacına uygun olarak hazırlanan veri toplama araçları, Osmaniye ilindeki hokey ve futbol branşıyla uğraşan sporculara uygulanmıştır. Araştırma örneklemine erişim konusunda zorluk yaşanması sebebiyle araştırma kapsamında veri toplama işlemi, anket formlarının basılı olarak Osmaniye Hokey Sahası ve Osmaniye İdman Yurdu Antrenman Sahasında uygulanmasıyla gerçekleşmiştir. Ölçme araçlarına yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması sonrası hazırlanan anket formları, araştırmacı tarafından 5 Mayıs 2024-10 Mayıs 2024 tarihleri arasında uygulanmıştır. Ölçme araçlarının tamamlanması için herhangi bir süre sınırlaması olmamıştır.

2.5. Araştırma Soru ve Hipotezleri

Bu araştırmanın amacı, sporda saldırganlık olgusunun hokey ve futbol özelinde incelenmesi ve her iki spor dalındaki saldırganlığın karşılaştırılarak sporcularının gösterdikleri saldırganlık durumlarının ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda bu araştırmada şu sorulara yanıt aranavcaktır:

- Hokey sporcuları ile futbolcular arasında saldırganlık düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Sporcuların yaş kategorilerine göre saldırganlık seviyeleri arasında fark var mıdır?
- Sporcuların cinsiyetlerine göre saldırganlık seviyeleri arasında fark var mıdır?
- Sporcuların aylık gelirlerine göre saldırganlık seviyeleri arasında fark var mıdır?

Araştırma soruları doğrultusunda sınanacak hipotezler şu şekildedir:

H1: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H2: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı bir fark vardır.

H3: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark vardır.

H4: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında aylık gelir değişkenine göre anlamlı bir fark vardır.

2.6. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak olan verilerin elde edilmesinde araştırmacı tarafından araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen ve katılımcıların bazı sosyo-demografik bilgilerine yönelik soruların yer aldığı "Sosyo-Demografik Bilgi Formu" ve Maxwell ve Moores (2007) tarafından geliştirilen ve Gürbüz, Kural ve Özbek (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır.

2.6.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyo-Demografik Bilgi Formu, katılımcıların branşı, yaşı, cinsiyeti ve gelir durumu olmak üzere toplam 4 sorudan oluşmaktadır.

2.6.2. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği

Maxwell ve Moores (2007) tarafından geliştirilen ve Gürbüz, Kural ve Özbek (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği", "saldırganlık" (6 madde) ve "öfke" (6 madde) olmak üzere iki alt boyut ve 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizi Gürbüz, Kural ve Özbek (2019) tarafından yapılmış olup, Cronbach's Alfa iç turarlık katsayılarının saldırganlık alt boyutu için .79, öfke alt boyutu için .79 ve toplam ölçek için .83 olarak belirlenmiştir. Ölçek, 5'li Likert tipi olup, ifadelerin puan değeri "Kesinlikle Katılmıyorum" (1), "Katılmıyorum (2)", "Kısmen Katılıyorum (3)", "Katılıyorum (4)", "Tamamen Katılıyorum (5)" şeklindedir. Anketten alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan ise 70 olarak hesaplanmıştır.

2.7. Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 22 istatistik programı kullanılarak gerçekleştirilecektir. Katılımcılara yönelik bilgilere dair kategorik parametreler için tanımlayıcı istatistiklerden sayı (n) ve oran (%) kullanılacaktır. Araştırma kapsamında hipotezlerin test edilmesinden önce ölçek boyut ve alt boyutlarının saptanması için faktör analizinden yararlanılacaktır. Oluşan faktörlerin güvenilirlikleri Cronbach's Alpha kat sayısı aracılığıyla ölçülecektir. Hipotezlerin test edilmesi için, kullanılan değişkenlerin yapısı ve verilerin özelliklerine uygun olacak şekilde parametrik ve parametrik olmayan istatistik yöntemlerden yararlanılacaktır. Katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerine göre Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalamaları karşılaştırılacaktır. Karşılaştırmada bağımsız değişkenin kategori sayısı iki olduğunda t-testi ve kategori sayısı ikiden çok olduğunda ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılacaktır. ANOVA testinde anlamlı farklılık bulunduğunda, ikili karşılaştırmalar için "LSD (Post Hoc Tukey)" testi yapılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

3.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde yaptıkları spor branşına göre katılımcıların yaş, cinsiyet ve aylık gelir bilgilerine yönelik bulgular analiz edilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine yönelik bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgilerine Yönelik Bulgular

Değişken	Grup		n	%
Yaş	Hokey	18-25	92	73,9
		26-45	30	26,1
		Toplam	122	100
	Futbol	18-25	84	68,8
		26-45	38	31,2
		Toplam	122	100
Cinsiyet	Hokey	Kadın	56	46,3
		Erkek	66	53,7
		Toplam	122	100
	Futbol	Kadın	5	4
		Erkek	117	96
		Toplam	122	100
Aylık Gelir	Hokey	0-10.000 TL	53	41,4
		10.001-18.000 TL	22	17,8
		18.001-30.000 TL	17	15,4
		30.001-50.000 TL	9	8,1
		50.001 TL ve üstü	21	17,3
		Toplam	122	100
	Futbol	0-10.000 TL	42	34,4
		10.001-18.000 TL	16	13,1
		18.001-30.000 TL	27	22,1
		30.001-50.000 TL	25	20,4
		50.001 TL ve üstü	12	8,1
		Toplam	122	100

Tablo 2'de katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine yönelik bulgular gösterilmiştir. Hokey sporuyla ilgilenen sporcular bakımından değerlendirildiğinde; katılımcıların %73,9'unun 18-25 yaş grubunda (n: 92), %53,7'sinin erkek (n: 66), %41,4'ünün aylık gelirinin 0-10.000 TL arasında (n: 53) olduğu görülmektedir. Futbol sporuyla ilgilenen

sporcular bakımından değerlendirildiğinde ise katılımcıların %68,8'inin 18-25 yaş grubunda (n: 84), %96'sının erkek (n: 117), %34,4'ünün aylık gelirinin 0-10.000 TL arasında (n: 42) olduğu görülmektedir.

3.2. Ölçek Puanlarının Normallik Testi Sonuçları

Bu bölümde; araştırmada kullanılan "Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği" nin geçerlik ve güvenirliğini belirlemek için basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) testi, normallik testi ve güvenirlik testi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nin örneklem büyüklüğü, en düşük ve en yüksek tutum puanı, aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğinin Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) Değerleri

Ölçek	n	Min	Max	M	SS	Kurtosis	Skewness
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	122	22.00	61.00	55.22	12.22	1.315	1.27

Tablo 3'te Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğinin basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) testi sonuçları gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların ölçekten aldıkları en yüksek puan 22 ve en yüksek puan ise 61 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların ölçeğe ilişkin ortalama puanı 55,22 olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğine karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmada grupların ölçeğin normal dağılım sergileme durumlarının değerlendirilmesi için ölçek maddelerinin basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucuna göre ölçeğin basıklık değerinin 1.328 ve çarpıklık değerinin 1.27 olduğu saptanmıştır. "Basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri-1.5 ile 1.5 arasında olduğunda, bu değerlerin normal dağılım sergilediği kabul edilmektedir" (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Araştırmada kullanılan Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nin normallik testi değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği'nin Normallik Testi Değerleri

Ölçek	Shapiro-Wilk		
	Statistic	**df**	**Sig.**
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	,954	122	,632

Tablo 4'te araştırmada kullanılan ölçeğin normallik testi değerleri gösterilmiştir. Buna göre ölçeğin p>0,05 değerini sağladığı görülmektedir.

Araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarının güvenirlik analizleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğinin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Alt Boyutlar	Cronbach's Alpha
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	Saldırganlık	0,909
	Öfke	0,921
	Toplam	0,907

Tablo 5'te araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarının güvenirlik analiz değerleri verilmiştir. Cronbach's Alpha katsayılarının değerlendirilmesi hususunda yararlanılan kriterler şu şekildedir (Özdamar, 2004):

- $\leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Buna göre Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeğinin ve alt boyutları olan saldırganlık ve öfke boyutlarının güvenirlik katsayısının yüksek derecede güvenilir olduğu görülmektedir. Maddelerin hiçbirinde toplam korelasyon değeri ile negatif yönlü bir ilişki bulunmamaktadır.

3.3. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular

Hokey sporcuları ve futbolcuların saldırganlık ve öfke durumlarını ölçümlemek amacıyla katılımcılara t-testi uygulanmıştır. Buna göre katılımcıların saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Grup	n	x̄	SS	t	P
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	Hokey	122	32,11	8,85	2,027	0,044*
	Futbol	122	30,95	7,71		
Saldırganlık	Hokey	122	18,86	5,22	3,200	0,002*
	Futbol	122	16,66	5,00		
Öfke	Hokey	122	14,24	4,52	0,133	0,894**
	Futbol	122	14,17	3,88		

*p≤ 0,05

**p>0,05

Tablo 6'da katılımcıların saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular gösterilmiştir. Buna göre hokey sporcularının saldırganlık ve öfke durumu genel puanlarının (x̄=32,1; SS=8,85), futbolculara (x̄=30,9; SS=7,71) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)= 2,027; p≤0,05).

Saldırganlık alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; hokey sporcularının saldırganlık puanlarının (x̄=18,86; SS=5,22), futbolculara (x̄=16,66; SS=5,00) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)= 3,200; p≤0,05).

Öfke alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; hokey sporcuları ile futbolcuların öfke puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p>0.05).

3.4. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Yaş Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular

Hokey sporcuları ve futbolcuların yaş değişkenine göre saldırganlık ve öfke durumlarını ölçümlemek amacıyla katılımcılara t-testi uygulanmıştır. Buna göre katılımcıların yaş durumlarına göre saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Grup	Yaş	n	x̄	SS	t	P
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	Hokey	18-25	92	33,64	8,69	1,139	0,257**
		26-45	30	32,54	9,29		
	Futbol	18-25	84	33,34	7,07	5,636	0,000*
		26-45	38	25,66	6,63		
Saldırganlık	Hokey	18-25	92	19,29	5,04	1,558	0,122**
		26-45	30	17,61	5,61		
	Futbol	18-25	84	18,28	4,23	5,517	0,000*
		26-45	38	13,44	5,00		
Öfke	Hokey	18-25	92	14,34	4,55	0,438	0,662**
		26-45	30	13,93	4,46		
	Futbol	18-25	84	15,05	3,92	4,375	0,000*
		26-45	38	12,21	3,02		

*p≤ 0,05
**p>0,05

Tablo 7'de katılımcıların yaş durumlarına göre saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular gösterilmiştir. Hokey sporcularına göre değerlendirildiğinde; yaş değişkenine göre katılımcıların saldırganlık ve öfke durumu genel puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p>0,05). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; 18-25 yaş grubundaki futbolcuların saldırganlık ve öfke durumu genel puanlarının (x̄=33,34; SS= 7,07), 26-45 yaş grubundaki futbolculara göre (x̄=25,66; SS= 6,63) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)=5,636; p≤0,05).

Saldırganlık alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; yaş değişkenine göre hokey sporuyla uğraşan katılımcıların saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p>0,05). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; 18-25 yaş grubundaki futbolcuların saldırganlık puanlarının (x̄=18,28 SS= 4,23), 26-45 yaş grubundaki futbolculara göre (x̄=13,44; SS=5,00) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)= 5,517; p≤0,05).

Öfke alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; yaş değişkenine göre hokey sporuyla uğraşan katılımcıların öfke durumu genel puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p>0,05). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; 18-25 yaş grubundaki futbolcuların öfke puanlarının (x̄=15,05; SS= 3,92), 26-45 yaş grubundaki

futbolculara göre ($\bar{x}$=12,21; SS= 3,02) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)=5,636; p≤0,05).

3.5. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular

Hokey sporcuları ve futbolcuların cinsiyet değişkenine göre saldırganlık ve öfke durumlarını ölçümlemek amacıyla katılımcılara t-testi uygulanmıştır. Buna göre katılımcıların cinsiyet durumlarına göre saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Grup	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	t	P
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	Hokey	Kadın	56	32,19	7,95	-2,230	0,026*
		Erkek	66	34,61	9,30		
	Futbol	Kadın	5	27,20	7,36	-1,097	0,275**
		Erkek	117	32,11	7,71		
Saldırganlık	Hokey	Kadın	56	18,48	5,13	-0.751	0,454**
		Erkek	66	19,19	5,32		
	Futbol	Kadın	5	14,40	4,77	-1,087	0,279**
		Erkek	117	16,88	5,00		
Öfke	Hokey	Kadın	56	12,77	3,72	-3,663	0,000*
		Erkek	66	15,52	4,73		
	Futbol	Kadın	5	12,80	3,49	-0,805	0,423**
		Erkek	117	14,23	3,90		

*p≤ 0,05
**p>0,05

Tablo 8'de katılımcıların cinsiyet değişkenine göre saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular gösterilmiştir. Hokey sporcularına göre değerlendirildiğinde; erkek hokey sporcularının saldırganlık ve öfke durumu genel puanlarının ($\bar{x}$=34,61; SS= 9,30), kadın hokey sporcularına göre ($\bar{x}$=32,19; SS=7,95) göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)=-2,230; p≤0,05). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; cinsiyet değişkeninin futbolcuların saldırganlık ve öfke durumu genel puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır (p>0,05).

Saldırganlık alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; cinsiyet değişkenine göre hokey sporuyla uğraşan katılımcıların saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişkinin

olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; benzer olarak cinsiyet değişkeninin futbolcuların saldırganlık durumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Öfke alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; erkek hokey sporcularının öfke durumlarının ($\bar{x}=15,52$; SS= 4,73), kadın hokey sporcularına göre ($\bar{x}=12,77$; SS= 3,72) daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t(122)=-3,663$; $p\leq0,05$). Futbolculara göre ise cinsiyet değişkeninin futbolcuların öfke durumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Cinsiyet değişkenine göre futbolcularda saldırganlığın anlamlı bir etkisinin olmaması, kadın futbolcu örnekleminin anlamlı bir sonuç vermeyecek kadar düşük olması ile açıklanabilir.

3.6. Hokey Sporcuları ve Futbolcuların Aylık Gelir Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin Bulgular

Hokey sporcuları ve futbolcuların aylık gelir değişkenine göre saldırganlık ve öfke durumlarını ölçümlemek amacıyla katılımcılara tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Buna göre katılımcıların saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Aylık Gelir Değişkenine Göre Saldırganlık ve Öfke Durumlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutları	Grup	Aylık Gelir	n	x̄	SS	F	P	Post-Hoc
Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği	Hokey	0-10.000 TL[1]	53	31,94	8,44	1,979	0,102**	
		10.001-18.000 TL[2]	22	36,68	6,49			
		18.001-30.000 TL[3]	17	34,66	10,64			
		30.001-50.000 TL[4]	9	28,33	9,46			
		50.001 TL ve üstü[5]	21	33,04	9,24			
	Futbol	0-10.000 TL[1]	42	33,61	6,27	3,228	0,015*	1>3
		10.001-18.000 TL[2]	16	27,32	6,06			
		18.001-30.000 TL[3]	27	32,88	10,50			
		30.001-50.000 TL[4]	25	29,45	6,13			
		50.001 TL ve üstü[5]	12	27,50	8,21			
Saldırganlık	Hokey	0-10.000 TL[1]	53	18,71	5,00	2,197	0,073**	
		10.001-18.000 TL[2]	22	21,09	4,03			
		18.001-30.000 TL[3]	17	19,66	6,23			
		30.001-50.000 TL[4]	9	16,22	5,49			
		50.001 TL ve üstü[5]	21	17,38	5,24			
	Futbol	0-10.000 TL[1]	42	18,33	3,97	2,068	0,089**	
		10.001-18.000 TL[2]	16	14,81	4,03			
		18.001-30.000 TL[3]	27	16,73	6,37			
		30.001-50.000 TL[4]	25	16,20	4,19			
		50.001 TL ve üstü[5]	12	15,25	6,44			
Öfke	Hokey	0-10.000 TL[1]	53	13,22	4,23	2,424	0,053**	
		10.001-18.000 TL[2]	22	15,59	3,94			
		18.001-30.000 TL[3]	17	15,00	5,29			
		30.001-50.000 TL[4]	9	12,11	4,25			
		50.001 TL ve üstü[5]	21	15,66	4,61			
	Futbol	0-10.000 TL[1]	42	15,28	3,56	3,362	0,012*	1>3
		10.001-18.000 TL[2]	16	12,50	3,46			
		18.001-30.000 TL[3]	27	15,14	4,66			
		30.001-50.000 TL[4]	25	13,24	2,83			
		50.001 TL ve üstü[5]	12	12,25	3,95			

*p≤ 0,05

Tablo 9'da katılımcıların aylık gelir seviyelerine göre saldırganlık ve öfke durumlarına ilişkin bulgular gösterilmiştir. Hokey sporcularına göre değerlendirildiğinde; aylık gelir değişkenine göre katılımcıların saldırganlık ve öfke durumu genel puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p>0,05). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; aylık gelirleri 0-10.000 TL arasında olan futbolcuların saldırganlık ve öfke durumu genel puanlarının (x̄=33,61; SS= 6,27) sırasıyla 18.001-30.000 TL (x̄=32,88; SS= 10,50), 30.001-50.000 TL (x̄=29,45; SS= 6,13), 50.001 TL ve üstü (x̄=27,50; SS= 8,21) ve 10.001-18.000 TL (x̄=27,32; SS= 6,06) gelir grubunda olan futbolculara göre göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (t(122)=3,228; p≤0,05).

Saldırganlık alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; aylık gelir değişkenine göre hokey sporuyla uğraşan katılımcıların saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; benzer olarak aylık gelir değişkeninin futbolcuların saldırganlık durumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Öfke alt boyutuna göre değerlendirildiğinde; aylık gelir değişkenine göre hokey sporuyla uğraşan katılımcıların öfke puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Futbolculara göre değerlendirildiğinde; aylık gelirleri 0-10.000 TL arasında olan futbolcuların öfke durumu puanlarının ($\bar{x}=15,28$; SS= 3,56) sırasıyla 18.001-30.000 TL ($\bar{x}=15,14$; SS= 4,66), 30.001-50.000 TL ($\bar{x}=13,24$; SS= 2,83), 10.001-18.000 TL ($\bar{x}=12,50$; SS= 3,46) ve 50.001 TL ve üstü ($\bar{x}=12,25$; SS= 3,95) gelir grubunda olan futbolculara göre göre daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t(122)=3,362$; $p\leq0,05$).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, sporda saldırganlık olgusunun hokey ve futbol özelinde incelenmesi ve her iki spor dalındaki saldırganlığın karşılaştırılarak sporcularının gösterdikleri saldırganlık durumlarının ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda Osmaniye ilinde hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık durumları yaş, cinsiyet ve aylık gelir düzeyi değişkenlerine göre değerlendirilmiştir.

Araştırmada hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık ve öfke durumları değerlendirildiğinde; hokey sporcularının saldırganlık ve öfke düzeyi toplam görülmektedir. Özellikle saldırganlık alt boyutunda hokey sporcularının futbolculara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığı belirlenmiştir. Ancak öfke alt boyutunda iki grup arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bu bulgular doğrultusunda, "H1: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır." hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Saldırganlık düzeyinde gruplar arasında anlamlı bir fark bulunurken, öfke düzeyinde anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Literatür incelendiğinde, araştırmanın bulgularıyla paralel sonuçların olduğu çeşitli araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Terry ve Jackson (1985), temaslı sporların sosyal öğrenme süreçleri aracılığıyla sporcuların saldırgan davranışlarını artırdığını belirtmişlerdir. Maxwell ve Moores (2007) ise temaslı branşlarda saldırganlığın öfkeye göre daha belirgin olduğunu vurgulamışlardır. Daha güncel olarak, Huđin, Glavaš ve Pandžić (2020) genç sporcular arasında yaptıkları çalışmada temaslı sporcuların saldırganlık düzeylerinin temassız sporculara kıyasla anlamlı olarak yüksek olduğunu, ancak öfke düzeylerinin benzer kaldığını ortaya koymuştur.

Bu sonuçların oluşmasında, hokey ve futbol sporlarının yapısal özellikleri ile oyun içi fiziksel temasın yoğunluğunun belirleyici bir rol oynadığı düşünülebilir. Hokey, yüksek tempolu ve sık temas içeren dinamik bir spor dalı olması sebebiyle, sporcular arasında saldırganlık davranışlarının daha belirgin ve yaygın biçimde ortaya çıkmasına uygun bir zemin sağlamaktadır. Bu bağlamda, sporcuların oyun sürecinde karşılaştıkları ve deneyimledikleri agresif tutumların öğrenilmesi ve benimsenmesi süreci önemli bir etken olarak değerlendirilebilir.

Buna karşılık, öfke düzeylerinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenememesi, sporcuların duygusal düzenleme ve öfke kontrolü becerilerinin benzer düzeyde olduğunu düşündürmektedir. Öfke, içsel ve bireysel bir duygu durumu olarak spor branşından bağımsız biçimde şekillenebilmekte; sporcuların bu duyguyu yönetme biçimleri ise kişisel özellikleri ve psikolojik mekanizmalarla ilişkilendirilebilir.

Bu çerçevede, sporun fiziksel ve yapısal özelliklerinin saldırganlık davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olduğu, ancak öfke duygusunun daha çok bireysel psikolojik faktörler tarafından belirlendiği söylenebilir. Dolayısıyla, spor psikolojisi uygulamalarında, temaslı spor branşlarına özgü saldırganlık kontrolüne yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve sporcuların öfke yönetimi becerilerinin desteklenmesi önem arz etmektedir.

Bu bulgular, spor branşının saldırganlık davranışlarını şekillendiren önemli bir faktör olduğunu; ancak öfke gibi içsel duygusal durumların spor branşından bağımsız olarak bireysel farklılıklara dayandığını göstermektedir. Bu nedenle, spor psikolojisi alanında saldırganlık kontrolü ve duygusal düzenleme becerilerinin geliştirilmesi, branşa özgü yaklaşımlarla ele alınmalıdır.

Araştırmada hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık ve öfke durumları yaş değişkenine değerlendirildiğinde; hokey sporcularının yaş değişkenine bağlı olarak saldırganlık ve öfke düzeylerinde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Öte yandan, futbolcular arasında yaş gruplarına göre belirgin farklılıklar gözlenmiştir. Özellikle 18-25 yaş grubundaki futbolcuların saldırganlık ve öfke puanları, 26-45 yaş grubundaki futbolculara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, genç futbolcuların rekabetçi ortamın getirdiği baskı, deneyim eksikliği ve henüz tam gelişmemiş duygusal düzenleme becerileri nedeniyle daha yoğun saldırganlık ve öfke eğilimleri sergileyebileceğini işaret etmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, "H2: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında yaş değişkenine göre anlamlı bir fark vardır." hipotezi kısmen kabul edilmiştir. Hokey sporcularında yaşa bağlı anlamlı farklılık bulunmazken, futbolcular arasında yaşa bağlı anlamlı farklar ortaya çıkmıştır.

Literatür incelendiğinde, araştırmanın bulgularıyla paralel sonuçların olduğu çeşitli araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Fiziksel temasın doğal olarak yüksek olduğu bu branşlarda, sporcuların agresif davranışları yaşa bakılmaksızın benzer seviyelerde

gerçekleşebilmektedir (Anderson & Bushman, 2002). Araştırma bulgularında, futbolcularda saldırganlık ve öfke düzeylerinin genç yaş grubunda anlamlı biçimde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum, genç sporcuların gelişimsel olarak duygusal düzenleme becerilerinin henüz tam olgunlaşmamış olmasına, rekabet baskısına karşı daha reaktif tepkiler vermelerine ve deneyim eksikliğine bağlı olarak öfke ve saldırganlığı dışavurum biçimlerinin daha yoğun yaşanmasına bağlanabilir. Gencheva (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da futbol, ragbi ve hokey gibi temaslı spor branşlarında yer alan genç sporcuların saldırganlık ve öfke düzeyleri incelenmiş ve futbolcuların diğer branşlardaki sporculara kıyasla daha yüksek saldırganlık ve öfke puanlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, futbolun doğası gereği yüksek rekabet ve fiziksel temasın, sporcuların agresif tutumlarının daha belirgin şekilde ortaya çıkmasında etkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Mazzanti ve arkadaşları (2025) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da genç futbolcuların yaşça daha büyük sporculara kıyasla daha yüksek düzeyde öfke ve saldırganlık eğilimi gösterdikleri belirlenmiştir. Fuente ve arkadaşlarının (2019) yürüttüğü çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmış; genç yaş grubundaki futbolcuların stresli oyun içi durumlara karşı daha yüksek düzeyde tepkisellik sergilediği ve bu durumun saldırgan davranışlara yansıdığı ortaya konmuştur.

Hokey, fiziksel temasın yoğun olduğu sert bir spor olmasına rağmen, oyunun kuralları, disiplin mekanizmaları ve oyuncu rollerinin net biçimde tanımlanmış olması nedeniyle saldırganlık davranışlarının daha kontrollü biçimde ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Bu yapısal sınırlılık, farklı yaş gruplarındaki sporcular arasında saldırganlık ve öfke düzeylerinde anlamlı bir varyasyonun ortaya çıkmamasına zemin hazırlayabilir.

Futbol daha geniş bir oyun alanında, daha az koruyucu ekipmanla oynanmakta ve yüksek izlenirliğiyle hem fiziksel hem de duygusal çatışmalara daha açık bir zemin sunmaktadır. Futbolun dinamik yapısı, hakem kararlarının sübjektif yorumlara açık olması ve oyunun akışında yaşanan ani tempo değişimleri, oyuncuların duygusal tepkilerini daha görünür ve dışa dönük biçimde sergilemelerine neden olabilir. Buna ek olarak, 18-25 yaş aralığındaki genç futbolcuların gelişimsel olarak henüz olgunlaşmamış olan duygusal düzenleme, öfke kontrolü ve sosyal problem çözme becerileri, stresli ve rekabetçi ortamlar karşısında daha yoğun öfke ve saldırganlık tepkileri üretmelerine neden

olabilmektedir. Bu durum, yaş ilerledikçe kazanılan deneyim ve öz denetim becerileriyle saldırganlık düzeyinin azaldığını öne süren bulgularla örtüşmektedir.

Sonuç olarak, hokey sporunun kurumsal yapısının saldırganlığı yaşa göre sınırlandırıcı etkisi, futbolun ise genç sporcular üzerinde rekabet kaynaklı duygusal tepkileri daha yoğun tetikleyen yapısı, elde edilen sonuçların ortaya çıkmasında belirleyici faktörler arasında değerlendirilebilir.

Araştırmada hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık ve öfke durumları cinsiyet değişkenine değerlendirildiğinde; cinsiyet değişkeninin sadece hokey oyuncularında anlamlı bir değişken olduğu, futbolcularda ise anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonucuna göre erkek hokey oyuncularının saldırganlık ve öfke durumları genel puanlarının kadın hokey sporcularına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer olarak erkek hokey sporcularının öfke alt boyutu puan ortalamalarının da kadın hokey sporcularına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna göre "H3: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark vardır." hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Literatür değerlendirildiğinde, yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçların bu araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Tucker ve Parks (2001) araştırmalarında erkek sporcuların saldırganlık durumlarının erkek sporculara göre daha yüksek olduğu belirtmişlerdir. Coulomb-Cabagno ve Rascle (2006) araştırmalarında erkek sporcuların saldırganlık davranışlarının kadın sporculara göre daha yüksek olduğu; erkek sporcuların spor, rekabet seviyesi veya gözlemlenen saldırganlığının kadın sporculardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tsai ve Fung (2005) araştırmalarında erkek oyuncuların sportmenliğe kadın oyunculardan daha az değer verdiğini belirlemişlerdir.

Hokey, geleneksel olarak erkeklik ve fiziksellikle ilişkilendirilen bir spordur. Donmuş göletlerde oynanan sert ve zorlu bir oyun olarak başlayan ve günümüzdeki modern profesyonel liglerine kadar hokey her zaman sert bir spor olarak ön plana çıkmıştır. Bu saldırganlık kültürü hokeye derinlemesine yerleşmiştir. Hem erkek hem de kadın oyuncular bu sporda başarılı olsa da, erkek oyuncuların sergilediği saldırganlık seviyesinde kadın oyunculara kıyasla belirgin bir fark bulunmaktadır. Hokey sporcuları arasında cinsiyet temelli şekillenen fark, biyolojik farklılıklar, sosyalleşme ve kültürel

beklentiler gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilebilmektedir. Erkek hokey sporcularının kadın sporcular daha saldırgan olmasının temel nedenlerinden biri, cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıklardır. Erkekler genellikle saldırganlık ve rekabetle ilişkili bir hormon olan daha yüksek testosteron seviyelerine sahiptir. Bu hormonal fark, erkek hokey sporcularında saldırgan davranışa daha fazla eğilime yol açabilmektedir. Bu duruma ek olarak, erkek hokey sporcuları genellikle kadın hokey sporcularına kıyasla daha büyük kas kütlesine ve daha fazla fiziksel güce sahiptir. Bu durum sahada daha agresif bir oyun stilinin oluşmasına ortam hazırlayabilmektedir.

Araştırmada hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık ve öfke durumları aylık gelir düzeyi değişkenine değerlendirildiğinde; hokey sporcuları ile futbolcuların aylık gelir düzeylerine göre saldırganlık ve öfke durumları arasında farklılıklar olduğunu göstermiştir. Hokey sporcuları özelinde, aylık gelir değişkenine göre hem saldırganlık hem de öfke puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna karşın, futbolcularda özellikle aylık geliri 0-10.000 TL arasında olanların saldırganlık ve öfke genel puanları, diğer gelir gruplarındaki futbolculara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Ancak saldırganlık alt boyutuna ilişkin analizlerde, futbolcularda aylık gelir değişkeninin anlamlı bir etkisi tespit edilmemiştir. Öfke alt boyutunda ise benzer şekilde, düşük gelir grubundaki futbolcuların öfke puanlarının diğer gelir gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, hokey sporcularının saldırganlık ve öfke düzeylerinin gelirden bağımsız olduğunu; ancak futbolcular arasında gelir seviyesinin öfke ve saldırganlık genel düzeyleri üzerinde belirleyici olabileceğini ortaya koymaktadır. Buna göre "H4: Hokey sporcuları ile futbolcular arasındaki saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında aylık gelir değişkenine göre anlamlı bir fark vardır." hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Literatür değerlendirildiğinde, yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçların bu araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Rascle, Coulomb-Cabagno ve Delsarte (2005) araştırmalarında gelir düzeyinin sporcuların saldırganlığını yordayan bir etken olduğunu, gelir düzeyi düşük sporcuların saldırganlıklarının gelir düzeyi yüksek sporculara göre daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Visek ve arkadaşları (2010) araştırmalarında gelir düzeyi düşük sporcuların gelir düzeyi yüksek sporculara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Sofia ve Cruz (2017) araştırmalarında gelir düzeyinin sporcuların saldırganlık düzeylerini olumlu yönde

etkilediği, gelir düzeyi düşük sporcuların saldırganlık düzeylerinin gelir düzeyi yüksek sporculara göre daha yüksek olduğunu sonucuna ulaşmışlardır.

Futbolcular arasında düşük aylık gelir grubuna mensup bireylerin saldırganlık ve öfke puanlarının diğer gelir gruplarına kıyasla daha yüksek çıkması, sosyoekonomik faktörlerin bireylerin psikolojik durumları ve davranışları üzerindeki etkilerine işaret etmektedir. Düşük gelir seviyesine sahip bireyler, yaşam koşullarından kaynaklanan ekonomik stres, belirsizlik ve sosyal dezavantajlar nedeniyle daha yüksek düzeyde psikolojik gerginlik ve duygusal zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu durum, öfke ve saldırganlık gibi dışavurumcu duygusal tepkilerin artmasına zemin hazırlayabilir. Ayrıca, düşük gelir grubunda yer alan sporcuların sosyal destek sistemlerinin yetersizliği, duygusal regülasyon becerilerinin sınırlılığı ve stresle başa çıkma mekanizmalarının daha zayıf olması, bu olumsuz duyguların kontrolünü güçleştirebilir.

Bununla birlikte, futbolun toplumun geniş kesimlerine hitap eden ve farklı sosyoekonomik tabakalardan sporcuların yer aldığı bir alan olması, gelir düzeyinin davranışsal farklılıkları ortaya koymasında etkili olabilir. Hokey sporunda ise bu tür gelir temelli psikososyal farklılıkların daha az belirgin olması ya da sporun yapısal ve kültürel özelliklerinden dolayı gelir düzeyinin saldırganlık ve öfke üzerinde anlamlı bir etkisinin gözlemlenmemesi muhtemeldir. Örneğin, hokey sporunun daha organize ve belirli gelir gruplarına erişimi sınırlı bir spor olması, sporcular arasındaki sosyoekonomik çeşitliliği azaltabilir ve böylece gelir temelli duygusal farklılıkların etkisini sınırlandırabilir.

Düşük gelirli futbolcuların yüksek gelirli sporculardan daha saldırgan olarak algılanmasının hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilmektedir. Sporda saldırganlık, rakiplerini geride bırakmalarına ve başarıya ulaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Bu kapsamda düşük gelirli sporcular için saldırganlık, güçlenme kaynağı ve başarıya giden yollarındaki engelleri aşmanın bir yolu olabilmektedir. Ancak, sporda artan saldırganlıkla ilişkili riskler de bulunmaktadır. Başarılı olma baskısı hisseden düşük gelirli sporcular, hedeflerine ulaşmak için pervasız ve tehlikeli davranışlarda bulunmaya daha yatkın olabilir.

Sonuç olarak, sosyoekonomik faktörlerin bireylerin psikolojik durumları ve davranışları üzerindeki etkisi, futbolcular arasında öfke ve saldırganlık düzeylerindeki farklılıkları açıklamada önemli bir rol oynamaktadır. Düşük gelir gruplarının yaşam streslerinin

artması ve bunun duygusal dışavuruma yansıması, bu bağlamda dikkate alınması gereken temel etmenlerdendir.

Sonuç olarak hokey ve futbol branşlarıyla uğraşan sporcuların saldırganlık ve öfke düzeyleri çeşitli demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, aylık gelir) bağlamında elde edilen bulgular, spor branşı ve bireysel özelliklerin saldırganlık ve öfke üzerinde farklı etkilerinin olduğunu göstermiştir. Özellikle, hokey sporcularının saldırganlık düzeylerinin futbolculara kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu, ancak öfke düzeylerinde iki grup arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı saptanmıştır. Bu durum, hokey sporunun fiziksel temasın ve agresifliğin daha belirgin olduğu yapısıyla ilişkilendirilebilir.

Yaş değişkeni açısından ise hokey sporcularının saldırganlık ve öfke düzeylerinde anlamlı bir farklılık gözlenmezken, futbolcular arasında genç yaş grubunun (18-25 yaş) daha yüksek saldırganlık ve öfke puanları sergilediği belirlenmiştir. Bu sonuç, genç futbolcuların deneyim eksikliği ve rekabetin getirdiği baskıya bağlı olarak duygusal regülasyon süreçlerinde zorluk yaşayabileceğine işaret etmektedir.

Cinsiyet değişkeni bağlamında ise, erkek hokey sporcularının saldırganlık ve öfke düzeylerinin kadın sporculara göre anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Futbolcular arasında ise cinsiyetin bu değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Bu durum, hokey sporundaki toplumsal cinsiyet rollerinin ve sporun doğasının erkek sporcuların agresif ve öfkeli duyguları daha fazla dışa vurmasına olanak tanıması ile açıklanabilir.

Aylık gelir düzeyine göre yapılan analizler, hokey sporcularında saldırganlık ve öfke düzeylerinin gelirden bağımsız olduğunu gösterirken, futbolcularda düşük gelir grubundaki bireylerin saldırganlık ve öfke puanlarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, futbolcular arasında sosyoekonomik koşulların psikolojik ve davranışsal sonuçlar üzerinde belirleyici olabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, hokey ve futbol sporcularının saldırganlık ve öfke düzeyleri arasında branş, yaş, cinsiyet ve gelir gibi değişkenlerin etkisi farklılık göstermektedir. Bu durum, spor psikolojisi alanında bireysel ve çevresel faktörlerin karmaşık etkileşiminin anlaşılması açısından önemli bir veri sunmaktadır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda yapılacak öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

- Sporcuların saldırgan davranış ve tutumlarının azaltılması için saldırganlık ve öfkeyle ilgili psikolojik destek sunulabilir.
- Saldırganlık, oyuncuları yüksek seviyede rekabet etmeye, sınırlarını zorlamaya ve zafer için çabalamaya yönlendirebileceği için sporlarda değerli bir varlık olabilmektedir. Bu amaca yönelik olarak sporcuların saldırganlıklarını etkin ve kontrollü bir şekilde yönlendirilebilir.
- Sporculara genç yaşlardan başlayarak sportmenlik davranışı benimsetilebilir.
- Sporcuların sporda saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olan unsurları tespit etmeye yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Sporcuların saldırgan davranışlarını kaldırmaya veya minimize etmeye ilişkin en aza bazı yasal düzenlemeler yapılabilir.
- Ülke genelinde ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının spor eğitimi veren programları revize edilerek, sportmenlik, spor ahlakı, spor etiği gibi konular işlenebilir.
- Sporcuların karakter ve ahlak gelişimlerini sağlama ve saldırgan davranışlarda bulunmalarına yönelik eğitimlerin azaltılmasını amaçlayan çeşitli seminer, eğitim, grup çalışmaları düzenlenebilir ve mevcut çalışmaların sayısı artırılabilir.
- Bakanlık, spor federasyonları, üniversiteler gibi yetkin otoriterlerle iş birliği içinde saldırganlık karşıtı seminerler düzenlenerek, sporcuların saldırganlık konusunda eğitilmeleri sağlanabilir.
- Sporcu seçiminde spor ahlakı ve psikolojisinin ölçüldüğü değerlendirmelr yapılarak, sportmenlik anlayışı temelinde gelişen bir sporcu anlayışı geliştirilebilir.
- Sporcuların müsabaka öncesinde sportmenlik, saldırganlık ve öfke düzeyleri belirlenerek, saldırganlık durumlarına karşı erken tedbirlerin alınması sağlanabilir.
- Genç taraftarların yoğun olarak ilgi gösterdiği spor branşlarıyla ilgili kurumlar saldırgalıkla ilgili etkinlikler düzenleyebilir.
- Sportmen davranışlar sergileyen sporcular ödüllendirilerek saldırgan olmayan tutumlar teşvik edilebilir.
- Saldırgan davranışlar sergileyen sporculara daha ağır yaptırımlar uygulanabilir.

KAYNAKLAR

Abrams, M. (2010). *Anger management in sport: Understanding and controlling violence in athletes*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Abrams, M. ve Hale, B. (2005). Anger: How to moderate hot buttons. In S. Murphy (Ed.), *The sport psych handbook*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Acar, H. (2019). *Bocce (volo) sporcularının stresle başa çıkabilme ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.

Acet, M. (2006). *Sporda saldırganlık ve şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Açak, M. (2011). *İşitme engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Afyon, Y. A., Özkan, H. ve Yıldız, M. S. (2005). Profesyonel futbol takımlarının saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, *3*(3), 163-167.

Ağılönü, Ö. (2014). *Farklı spor branşlarıyla uğraşan sporcuların hayal etme ve problem çözme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Akşar, T. (2005). *Endüstriyel futbol*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Anders. E. ve Myers, S. (2008). *Field hockey: Steps to success*. Champaign: Human Kinetics.

Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, *53*(1), 27-51.

Aslıvar, Ö. (2022). *Elit 18-24 oryantiring sporcularının saldırganlık tutumları ve sportmenlik davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Ankara il örneği)*. Yüksek lisans tezi, T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Aslıvar, Ö. (2022). *Elit 18-24 oryantiring sporcularının saldırganlık tutumları ve sportmenlik davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Ankara il örneği)*. Yüksek lisans tezi, T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Atay, S. (2015). *Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi 1. ve 5.- 6. sınıf öğrencilerinin travmatik stres düzeyleri ile saldırganlık, dürtüsel davranış ve akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Ay, M. (2021). *Bireysel spor yapan sporcuların saldırganlık düzeyleri ile benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenler altında incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Aydın, E. (2022). *Ortaokul öğrencilerinde TV bağımlılığı ve saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baron, R. A. ve Richardson, D. R. (1994). *Human aggression*. New York: Plenum Press.

Başer, E. (1998). *Uygulamalı spor psikoloji*. Ankara: Bağırgan Yayınevi

Bayram, Y. (2012). *Spor yapan ve yapmayan 14-18 yaş grubu öğrencilerin saldırganlık tutularının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Berk, E. L. (2013). *Çocuk gelişimi*. (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, onsequences, and control*. Mcgraw-Hill Book Company.

Beşkat, M. (2016). *Futbol seyircilerinin empatik eğilimleri ile sporda saldırganlık ve şiddet düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Şanlıurfa örneği)*. Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Bostan, G. ve Kılcıgil, E. (2008). Beden eğitimi spor yüksekokulu öğrencisi olan ve olmayan Ankara üniversitesi öğrencilerinin saldırganlık boyutları. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor metre Dergisi, 2(3), 19-27.

Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Bushman, B. J. ve Huesmann, L. R. (2010). Aggression. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (pp. 833-863). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Can Gürkan, Ö. (2016). Nursing students' tendency to aggression and relevant factors. *Journal of Psychiatric Nursing*, *7*(2), 87-93.

Cengiz, R. (2004). *Futbol antrenörlerinin saldırganlık türleri ve şiddet olaylarına bakış açıları*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ceylan, D. (2012). *Besyo öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Spor Yöneticiliği Bölümü, Mezuniyet Tezi.

Coulomb-Cabagno, G. ve Rascle, O. (2006). Team sports players' observed aggresion as a function of gender competitive level and sport type. *Journal of Applied Social Psychology*, *36*(8), 1980-2000.

Cox, R. H. (1985). *Sport psychology: Concept and application*. Dubuque, IA: Wm. C. Brown.

Çağlayan, R. (2007). *Spor hukuku*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Çarba Karakuzulu, E. (2018). *Savunma ve dövüş sporları yapan sporcular ile diğer bireysel sporları yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T. C. Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Çelik, H. (2006). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri bağlanma tarzları ve kişiler arası şemalarının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çiftpınar, B. (2003). Dil ve sözel şiddet. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, *4*(5), 45-56.

Çitil, Ö. (2021). *Lise düzeyindeki öğrencilerin beden eğitimi dersi tutumlarının ve beden eğitimi dersi sportmenlik davranışının incelenmesi (Elazığ il örneği)*. Yüksek lisans tezi, T.C. Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.

Çobanoğlu Güner, B. (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Çobanoğlu, G. B. (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Çobanoğlu, M. G. (1993). *Sporda saldırganlık olgusu ve bu olgunun sportif performans üzerine etkisi*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Dabbs Jr, J. M., Hargrove, M. F. ve Heusel, C. (1996). Testosterone differences among college fraternities: Well-behaved vs rambunctious. *Personality and Individual Differences*, *20*(2), 157-161.

Dervent, F. (2007). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılma ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DeWall, C. N., Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2012). Aggression. In H. Tennen, J. Suls, I. B. Weiner (Eds.), *Handbook of psychology* (pp. 449-466). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Doğan, O. (2005). *Spor psikolojisi*. Ankara: Nobel Kitapevi.

Durusoy, İ. (2002). *Futbol teorisi*. İstanbul: Boyut Kitapları.

Erden, N. K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Erdimez, A. (2016). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin sporla sosyalleşme düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Ergül, A. (2009). *Bir grup süreci olarak akran zorbalığı katılımcı rolü gruplarında tepkisel amaçlı saldırganlık ve toplumsal konum*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eroğlu, S. E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: Lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 205-221.

Eröz, M. F., Kılıç, T. ve Özcan, S. (2024). Sportsmanship behaviors in early adolescence and gender and family attitudes. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, *26*(1), 69-75.

Ersoy, Ş. (2001). *Çocuk yuvasında kalanlarla ailesiyle yaşayan dokuz-on bir yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erşan, E. E., Doğan, O. ve Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyo demografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, *31*(3), 231-238.

Eryılmaz, A. (2022). *Spor yapan ve yapmayan üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.

Esentürk, O. K. (2014). *Lise düzeyinde öğrenim gören ve okullararası spor müsabakalarına katılan sporcu öğrencilerin güdülenme ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fromm E. (1982). *Sevgi ve şiddetin kaynağı*. (Çev. Y. Salman, N. İçten), İstanbul: Payel Yayınevi.

Fuente, D., Cantón, E., Montes, F. ve Abella, M. Á. S. (2019). Aggression towards referees in amateur football in Spain: A loglinear approach. *Universitas Psychologica*, *18*(3), 1-13.

Gencheva, S. (2015). Aggression in youth athletes. *Journal of Physical Education and Sport*, 15(2), 45-52.

Gerrig, R. C. ve Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam*. (Çev. G. Sart). Ankara: Nobel Yayınevi.

Giray, C. ve Salman, G. (2008). Fenerbahçe taraftarlarının takımlarına yönelik psikolojik bağlılıkları ile saldırganlıkla ilgili tutumları arasındaki ilişki. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 147-157.

Girginer, N., Aydın, S., Çavdar, Z., (2006). Üniversite öğrencilerinin sporda şiddet konusuna yaklaşımları: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi öğrencilerine yönelik bir uygulama. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(2), 1-30.

Glassman, W. E. ve Hadad, M. (2009). *Approaches to psychology*. New York, NY: McGraw-Hill International.

Gökbüzoğlu, B. (2008). *Ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gökkaya, V. B. (2009). Türkiyede şiddetin kadın sağlığına etkileri, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *10*(2), 167-179.

Günay, G. (2011). *Şiddet içerikli online bilgisayar oyunlarının ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık tepkileri üzerindeki etkisi*. Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Güner, İ. (2007). *Çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerine etkisi*. Doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Güneş, S. (2019). *Futbolda dar alan oyununun çeviklik performansına etkisi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Gürbüz, B., Kural, S. ve Özbek, O. (2019). Sporda Saldırganlık ve Öfke Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, *6*(2), 206-217.

Huđin, S., Glavaš, D. ve Pandžić, M. (2020). Competitive aggressiveness and anger among young athletes in contact and non-contact sports. *Sport Science*, *13*(1), 26–32.

Husman, B. F. ve Silva, J. M. (1984). Aggression in sport: Definitional and theoretical considerations. In J. M. Silva, R. S. Weinberg (Eds.), *Psychological foundations of sports*. Champaign, IL: Human Knictics.

İnal, A. (2004). *Futbolda eğitim öğretim* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kabak, F. (2009). *Ergenlerde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Kabak, F. (2009). Ergenlerde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi, Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O. ve Demiray, E. (2017). Bireysel spor ve takım sporu yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10*(50), 386-390.

Karabulut, O. E. (2013). 16 yaş altı çim hokeyi sporcularının saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi*, *11*(2), 139-147.

Karakaya, İ. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıöğen (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde. Anı.

Karakuş, S. (2005). Beden eğitimi ve spor yüksek okulunda okuyan öğrencilerin fiziksel sağlıkları ile serbest zaman ve sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 1-13.

Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karataş, H. ve Öztürk, C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, *2*(2), 61-74.

Kat, H. (2009). *Bireysel sporcularla takım sporcularının stres düzeyleri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Saglık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Kayaoğlu, A. (2014). Saldırganlık. S. Ünlü (Ed.), *Sosyal Psikoloji 1* içinde (ss. 115-134). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları.

Kaynak, A. (2013). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Keeler, L. (2000). *The Differences in Sport Aggression, Life Aggression and Life Assertion Among Adult Male and Female Collision, Contact and Non-Contact Sport Athletes*, 2 Temmuz 2024 tarihinde OregonPDF in Health & Performance: Erişim adresi, http://www.oregonpdf.org/pdf/PSY2213Keeler(15-1).pdf adresinden alındı.

Keeler, L. (2007). The differences in sport aggression, life aggression and life assertion among adult male and female collision, contact and non-contact sport athletes. *Journal of Sport Behavior*, 30, 57-76.

Kekeç, A. N. (2019). *Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışları ve algılanan anne baba tutumları*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kesen, N. F., Deniz, M.E. ve Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 353-364.

Koç, S. (2005). *Beden eğitimi ve sporda beceri gelişimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Krahe, B. (2013). *The social psychology of aggression* (2nd ed.). New York, NY: Psychology Press.

Kurtiç, N. (2006). *Futbol seyircisini saldırganlığa iten psikososyal nedenler*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Kurudirek, M. İ. (2014). *Lise düzeyindeki elit buz hokeyi oyuncularının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Loeber, R. ve Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review of Psychology*, *48*, 371-410.

Loughead, T. M. ve Leith, L. M. (2001). Hockeys coach's and players perceptions of aggression and the aggressive behavior of players. *Journal of Sport Behavior*, *24*(4), 394-408.

Maxwell, J. P. ve Moores, E. (2007). The development of a short scale measuring aggressiveness and anger in competitive athletes. *Journal of Sports Sciences*, *25*(2), 187-193.

Mazzanti, M., Masini, A., Sanmarchi, F., Dallolio, L. ve Mascherini, G. (2025). Aggression and sport: A cross-sectional study on behavioral tendencies of athletes. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, *42*, 982-988.

Miller, N., Pedersen, W. C., Earleywine, M. ve Pollock, V. E. (2003). A theoretical model of triggered displaced aggression. *Personality and Social Psychology Review*, *7*(1), 75-97.

Morris, G. C. (2002). *Psikolojiyi anlamak*. (Çev. H. B. Ayvaşık, M. Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Mutza M. ve Jürgen B. (2009). The role of sports for violence prevention: sport club participation and violent behavior among adolescent. *International Journal of Sport Policy*, *1*(3), 305-321.

Okyaz, B. (2017). *18-24 yaş arası taekwondo ve yüzme sporu ile uğraşan gençlerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Öğretici, H., & Karcılılar, A. (2005). *Morpa spor ansiklopedisi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınlar Ltd. Şti.

Özbek, O. (1999). Sporda etik dışı davranış alanları ve etik ilkeler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *4*(4), 38-50.

Özdevecioğlu, M. ve Yalçın, Y. (2010). Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(4), 63-76.

Özerkan, K. N. (2004). *Spor psikolojisine giriş* (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Pepe, K., Kara, A., Özkurt, R. ve Dalaman, O. (2019). Aktif spor yapan amatör sporcuların spor ortamında fair play (sportmen) davranışlarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* Dergisi, *5*(2), 497-506.

Peter, G. ve Beyer, E. (1997). Saldırganlık. (Çev. Z. Kılıç). *Spor Ekin Dergisi*, *2*, 36-37.

Pulur, A. (2001). Sporda şiddet ve saldırganlık. *Türkiye Üniversite Sporları Dergisi*, (1), 18-19.

Ramazanoğlu, F., Canikli, A. ve Saygın, Ö. (2002). Futbolcular ile teakwondocuların saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *2*(4), 37-39.

Rascle, O., Coulomb-Cabagno, G. ve Delsarte, A. (2005). Perceived motivational climate and observed aggression as a function of competitive level in youth male French handball. *Journal of Sport Behavior*, *28*(1), 51-66.

Sarkın, S. (2012). *The effect of domestic violence addressing children on the level of self confidence and communication skills of students at the 6th 7th and 8th classes in primary schools*. Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniveritesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sheldon, J.P. ve Aimar, C. M. (2001). The role aggression plays in successful and unsuccessful ice hockey behaviors. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, *72*(3). 304-309.

Shokoufeh, S. (2018). *Türkiye'de elit erkek ve bayan güreşçiler ile spor yapmayan bireylerin zihinsel yetenek, liderlik ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Smith, M.D. (1983). *Violence and sport*. Toronto, ON: Butterworths.

Sofia, R. ve Cruz, J. F. A. (2017). Unveiling anger and aggression in sports: The effects of type of sport, competitive category and success level. *Revista de Psicología del Deporte*, *26*(2), 21-28.

Sofia, R. ve Cruz, J.F.A. (2017). Unveiling anger and aggression in sports: The effects of type of sport, competitive category and success level. *Journal of Sport Psychology*, *26*(2), 21-28.

Solak, N. (2011). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi-Çorum ili örneği*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sücüllü, İ. (2022). *The relationship between undergraduates cognitive flexibility, emotional self-efficacy and interpersonal problem-solving skills. Master's dissertation*, Yeditepe University, Institute of Educational Sciences, İstanbul.

Şahin, H. M. (2002). *Beden eğitimi ve sporda temel kavramlar sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şahin, H. M. (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık* (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn ve Bacon.

Takar, M. S. (2022). *Türkiye'deki buz hokeyi sporcularının saldırganlık ve özgüven düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Atatürk Üniversitesi, Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Taylor, S. E., Sears, D. O. ve Peplau, L. A. (2016). *Sosyal psikoloji* (4. Baskı). (Çev. A. Dönmez). İstanbul: İmge Kitapevi.

Temel, V. ve Ayan, V. (2015). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin problem çözme becerileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *17*(29), 70-76.

Terry, P. C. ve Jackson, A. W. (1985). Determinants and control of violence in sport. *Journal of Sport Psychology*, *7*(2), 117-130.

Tiryaki, G., Tuncel, F., Yamaner, F., Agaoglu, S. A., Gumusdag, H. ve Acar, M. F. (1996). Comparison of the physiological characteristics of the first, second and third league turkish soccer players. [Conference presentation]. Science and Football III, Cardiff, Wales.

Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi: Kavramlar, kuramlar ve uygulama*. Ankara: Eylül Yayınları.

Toksöz, B. (2022). *Yetişkin bireylerde saldırganlık düzeylerinin yordayıcıları olarak çocukluk çağı travmaları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Topuz, R., (2008). *Amatör futbol oyuncularının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Totan, T. ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve arkan ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, *8*(2), 53-68.

Tsai, E. ve Fung, L. (2005). Sportspersonship in youth basketball and volleyball players. *The Online Journal of Sport Psychology*, *7*(2), 37-46.

Tucker, L.W. ve Parks, J.B. (2001). Effects of gender and sport type on intercollegiate athletes' perceptions of the legitimacy of aggressive behaviors in sport. *Sociology of Sport Journal*, *18*, 403-413.

Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoğlu, S. A. ve Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 23-29.

Tuzcuoğulları, Ö. T. (2014). *Takım sporlarıyla uğraşan elit genç sporcularda boyun eğici davranışların bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, T.C Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Tuzgöl, M. (1998). *Ana baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Türkiye Hokey Federasyonu [THF]. (2023). *Tarihçe*, 2 Temmuz 2024 tarihinde Türkiye Hokey Federasyonu: Erişim adresi, http://www.turkhokey.gov.tr/tarihce adresinden alındı.

Ustabaş, S. (2011). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin saldırganlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uzun, R, N., Bayansalduz, M., Gül, M. ve Şahin, T. (2022). Defansif ve ofansif sporcuların sporda saldırganlık ve öfke eğilimlerinin karşılaştırılması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, *13*(3), 297-306.

Visek, A. J., Watson, J. C., Hurst, J. R., Maxwell, J. P. ve Harris, B. S. (2010). Athletic identity and aggressiveness: A cross-cultural analysis of the athletic identity maintenance model. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, *8*(2), 99-116.

Yalçın, Y. (2009). *Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi: Antrenör cinsiyetinin rolünü belirlemeye yönelik Antalya ilinde bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Yazıcı, Ö. F. (2021). *Sporcu karakterinin sportmenlik davranışları rekabetçi agresiflik ve öfke ile ilişkisi*. Doktora tezi, T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.

Yıldıran, İ., Yetim, A. ve Şenel, Ö. (1996). Farklı cinsiyetteki lise öğrencilerinin beden eğitimi dersinden beklentileri. *Bed. Eğt. Spor Bil. Der.*, *I*(1), 52-57.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2011). *Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin karsılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Yıldız, Y. (2019). *Bireysel ve takım sporcularının sportif karakterlerinin ve zekâ boyutlarının sportif başarı motivasyonları üzerine etkisinin incelenmesi*. Doktora tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Yılmaz, S. (2013). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Bayrampaşa ilçesi örneği)*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yücel, A. S., Atalay, A. ve Gürkan, A., (2015). Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 68-90.

Zimmerman, C. ve Luecke, R. A. (2010). *Asserting yourself at work* (First Edition). Saranac Lake: American Management Association.

Ziyagil, M. A., Bilir, F. P., Çekin, R. ve Sayın Temur, C., (2012). Türkiye'de sporda saldırganlık, şiddet ve çözüm önerileri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *7*(1), 1-14.

Zor, S. (2021). *Lisanslı olarak okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sportmenlik yönelimi ve sporda saldırganlık-öfke düzeyleri*. Yüksek lisans tezi, T.C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu.

EKLER

EK 1. ETİK KURUL KARARI

İSTANBUL NİŞANTAŞI UNIVERSITY NEW

T.C.
İSTANBUL NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ETİK KURULU

Evrak Tarihi
2/5/2024

Evrak Numarası
20240502-30

Sayın **YUNUS EMRE KILIÇ**
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ (TEZLİ)

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Etik Kurulu Başkanlığına **22/4/2024** tarihinde incelenmek üzere başvurmuş olduğunuz "**HOKEY SPORCULARININ SALDIRGANLIK DUYGUSUNUN FUTBOLCULARA GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI**" başlıklı çalışmanız, **2/5/2024** tarihli **2024/05** numaralı etik kurul toplantısında değerlendirilmiştir. Kurulumuz tarafından yapacağınız araştırmanın etik açıdan uygunluğuna oy birliğiyle karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Gözde MERT
Başkan

BAŞVURU BİLGİLERİ

Araştırmacı(lar)	**YUNUS EMRE KILIÇ**	Başvuru Tarihi	**22/4/2024**
Danışman/Yürütücü	**PROF. DR. SEYHAN BASIRCI**	Araştırma Türü	**DİĞER: NİCEL YÖNTEM**
Program/Alan	**HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ (TEZLİ)**	Etik kurul Toplantı Tarihi	**2/5/2024**
Çalışma Niteliği	**YÜKSEK LİSANS TEZİ**	Etik Kurul Karar No	**2024/05**

Doküman No: LE.FR.17 / Yayın Tarihi: 13.02.2023 / Revizyon Tarihi:- / Revizyon No: 00

EK 2. ANKET FORMU

Değerli katılımcı,

12 soruluk bu ankete vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir çalışmada kullanılacak olup, şahsi bilginiz (mail adresi, telefon, isim vb.) istenmemektedir.

Soruları okuduktan sonra, size en yakın seçeneği işaretleyiniz.

Katılımız için teşekkürler.

Yunus Emre KILIÇ

Branşınız		Futbol
		Hokey
Yaşınız		
Cinsiyetiniz		Kadın
		Erkek
Gelir Düzeyiniz		0-10.000 TL
		10.001-18.000
		18.001-30.000
		30.001-50.000
		50.001 üzeri

	Soru	Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Müsabaka esnasında sinirlerimi kontrol etmekte zorlanırım.					
2	Sayı kaybettiğim zaman çılgına dönerim.					
3	Müsabakayı kaybediyorsam rakibime karşı sertleşirim.					
4	Müsabaka sırasında dezavantajlı duruma düşersem hırçınlaşırım.					
5	Müsabaka sırasında hayal kırıklığına uğradığımda öfkelenirim.					
6	Rakibime karşı avantaj sağlamak için aşırı güç kullanırım.					
7	Rakibe karşı sergilenen şiddet içeren davranışlar kabul edilebilir.					
8	Avantaj sağlamak için kural dışı fiziksel güç kullanmak kabul edilebilir.					
9	Rakipler bir dereceye kadar kötü davranışı kabul eder.					
10	Rakiplerimin konsantrasyonunu bozmak için onlarla alay ederim.					
11	Rakiplerimin dikkatini dağıtmak için onlara sözlü hakaretlerde bulunurum.					
12	Hakemlerin hataları beni kızdırır.					